

Лезги газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 25 (11034) хемис 23 – июнь, 2022 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Нетижаяр ва цIийи мумкинвилер

*Санкт-Петербургда кьиле фейи экономикадин международный форумда
Дагъустанди яшайишдин жуьреба-жуьре хилериз талукъ 16 икьар кутIунна*

Агъмед МАГЪМУДОВ

15-18-июндиз Санкт-Петербургда экономикадин международный форум (ПМЭФ) 25-сеферда кьиле фена. Форумдин сергьятар йисалай-суз гегенш жезва. “Российская газета” изданидин делилралди, цIи форумда 14 агъзур касди иштиракна. Имярекатда, кьиле Сергей Меликов аваз, Дагъустандин делегациядини иштиракна. 20-июндиз Махачкъалада РД-дин Къилин регьбервилек кваз республикади форумда кьиле тухвай кIвалахдин нетижаяр кьуна.

Сергей Меликован фикирдалди, юбилейдин форум, санлай къачурла, Дагъустан патал бегьерлуди хьана. Вичин рахунра ада ПМЭФ-дин сергьятра аваз Дагъларин уьлкведи экологиядин, илимдин, финансин къурулушдин, телекоммуникацийрин, рекьерин инфраструктурадин, медениятдин, туризмдин, яшайишдин жигьетдай кутIуннавай икьарарин къетIенвал кьейдна.

РД-дин Къилин гафарай малум хьайивал, яшайишдин амукьяар, зирзбил гьалунин къурулуш вилик тухуниз 10 миллиард манатдив агакьна пулдин такьатар чара ийидайвал я. Ихтин инвестицияр Дагъустанди Россиядин экологиядин оператордихъ галаз кутIуннавай икьарарин нетижай пайда хьана. И хилез талукъ объект алай йисан ноябрдин вацралай эцигиз гатIунда. Алай вахтунда проектрихъ галаз алакьалу кIвалахар кьиле физва.

ВТБ-дихъ галаз кутIуннавай икьарарди республикада банкарин къуллугьрин къурулуш вилик финиз таъсирда. Ихти-

лат асул гьисабдай кредитар чара авуникай физва. Къейд ийин хьи, карчивал вилик тухун патал кредитрин такьатар региондин ва государстводин программарин сергьятра авазни чара ийида.

Урусатдин илимрин академиядихъ галаз кутIуннавай икьарарди илим, образование ва виниз тир дережадин технологияр вилик тухунихъ галаз алакьалу инновацийрин сиясат менфятлудаказ кьилиз акъуддай мумкинвал гуда. Советсанидал къейд авурвал, документдин куьмекдалди Дагъустандин алимрин илимдин цIийивилер герек тир дережада аваз тескиьариз ва республика патал важиблу месэляяр гьялдай дуьз рекьер тайинариз жеда.

Сергей Меликова гьукумдин исполнительный органриз вири икьарарихъ галаз таниш хьунин ва республикадин мумкинвилерикай гегеншдиз менфят къачун патал абур кIвалахда ишлемишунин тапшуругьар гана.

ПМЭФ-да Дагъустанди кьиле тухвай кIвалахдин нетижайрикай вичин рахунра гегеншдиз РД-дин Гьукуматдин Председателдин сад лагъай заместитель Руслан Алиева ихтиллатна. Ада советсанидин иштиракчийрин фикир 2022-йисуз Урусатдин регионра инвестицияр желб авуни жигьетдай кьиле тухузвай кIвалахриз талукъ милли рейтингдал желбна. Малум хьайивал, и рейтингда Дагъустанди виликди камар къачунва ва алай вахтунда ам 16-чкадал ала.

Чехи карханайрилай гьейри, Дагъустанди Урусатдин жуьреба-жуьре регионрихъ галаз икьарар кутIуннава. Абурун арада Новгороддин, Туладин, Ростовдин областар, Калмыкия, Кеферпатан Осетия ва масабур ава.

Сергей Меликова хабар гайивал, Калмыкиядихъ галаз кутIуннавай икьарардин са пункт агропромышленностдин комплексдихъ галаз алакьалуди я. Ам чилерин мублагьвал, менфятлувал артухарунин, хипехъанвал вилик тухунин ва маса месэляриз талукъ я. “Умуми месэляяр санал гьялиз регьят я. Икьарарихъ и жигьетдай еке метлеб ава. Къенин юкьуз чун патал кьилинди мягькем экономика арадал гьун я. Ахтин экономикади чаз яшайишдин амай хилерни вилик тухудай умударни мумкинвилер гуда.

Къведай йисуз Дагъустандин халкъдин шаир Расул Гьамзатован 100 йис тамам жезва. И кардихъ галаз алакьалу яз, нубатдин форумда Дагъустанди тешкилдай махсус майдан и вакъиадиз талукьарда. Гележегда чаз неинки са экономикадин алакьаяр еримлди авуни, гьакIни медиятдизни, спортдизни мадни гзаф фикир гудай ниятар ава”, - лагъана С.Меликова.

ПМЭФ-дин виридалайни кар алай мярекат РФ-дин Президент Владимир Путинан иштираквал аваз кьиле фейи пленарный заседание хьана. Уьлкведин регьберди къарагъарай месэлярин гьакIиндай РД-дин Къили икI лагъана: “Эгер Владимир Путина къейд авур тапшуругьрикай бязи регионриз кьилдинбур хас ятIа, Дагъустандиз абур вири талукъ я. Президентди раиж авур гьар са месэла чна региондин министерствойрин дережада аваз веревирдда, гьялда. Дуьньядин суй алай вахтунда дегиш хьанва. Гафар-Чалар тунна, гьерекадиз эгечдай вахт алуькнава...”, - алава хьувуна С.Меликова.

Форумда Дагъустанди тухвай кIвалахдикай гегеншдиз РД-дин Къилин сайтдай кьелиз жеда.

Нумрадай кIела:

БАТАНПЕРЕСВАЛ

Ватан хвейи къегьал руш

Советрин халкъдихъ, Яру Армиядихъ галаз душмандин хура акъвазай, Гъалибвал къазанишун патал вичин чанни гьайиф татай дагъви руш хайи хуьруьз гьалибчи яз хтана. Къанни кьве йиса авай рушан хуру орденри, медалри безетмишнавай. Адан вилик вири уьмуьр кумай.

► 3

ДИН

Мединада лезги чIалал

И йикъара лезги халкъдин уьмуьрда лишанлу вакъиа кьиле фена: Саудиядин Аравиядин Медина шеьерда авай Пак Къуръан чапзавай Фагъд пачагьдин тIварунихъ галай комплексда “Пак Къуръандин манайрин таржума лезги чIалал” ктаб чапдай акъатнава.

► 4

КРИТИКА ВА БИБЛИОГРАФИЯ

Я чун сабур, регьим авайбур. Ахпа вуч?

Зи фикирдалди, “ВачIе-хъаяр” роман, и “гъуьргъуьвал” арадай акъудна, сигъ, тамам кIалуьда хтуна, жезмай къван фад урус ва маса чIалариз элкъуьрна, чап авунайIа, ажеб жедай. Теснифнавай эсер ятIани, адай чи тарихдикай, чи ацукьункъарагъуникай, чи милли кьилихрикай, чи тIалрикай, чи мурадрикай маса халкъаризни гьакьикъи малуматар жагъидай.

► 5

ИРС

Къиникъилай гуьгъуьниз давам жезвай уьмуьр

Лезги Няметан уьмуьрдин рекъи халисан инсандивай гьихьтин жемиятда, къурулушда, режимда хьайитIани вичин намус, гьейрат, тимвал, инсанвал, гьалалвал, дуьзвал, михьивал хуьз жедайди субутзава.

► 6

ЭКОНОМИКА

Пулеуздаказ газдик кутунин гьерекаддик экечI

Пулсуздаказ газламышун вуч лагъай чIал я, нивай адак умуд кутаз жеда ва и кар патал вуч авун лазим я? Инал ихтиллат физвайди 2020-йисан 1-январдин делилралди шеьердин ва я поселокдин (хуьруьн) къенепатан жуьредин газ пайдай сетар тухванвай мулкаррикай я. И чкаяр тамамдаказ газламышун патал “догазификациядин” программа туькIурнава.

► 7

ХАБАРАР

Бубадин рехъ давамарзава

Чаз малум хьайивал, Дагъустандин государстванный технический университетдин кафедрин профессор Низами Рамазановичахъ туькIвей, гуьрметлу хизан, неинки и тухумдин, гьакIни райондин, Лезгистандин тIвар яргъарани машгъурзавай веледарни ава.

► 12

“Шарвили” - 2022

Къасумхуьрел кьиле тухуда

25-июндиз Стал Сулейманан районда лезги халкъдин къагъриманвилдин “Шарвили” эпосдин сувариз талуькъарнавай шадвилдин мярекат кьиле фида. Идакай “Лезги газетдиз” муниципалитетдин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Мярекатдин сергъятра аваз Къасумхуьрел, медениятдин И. Тагъирован тварунихъ галай маканда милли эдебиятдиз, сентаквилериз талуькъарнавай выставкаяр, спортдин акъажунар, жуьреба-жуьре конкурсар кьиле тухуда. Гъалибчийриз савкъатар гуда. Суварихъ галаз алакьалу яз “Куьредин ярар” журналдин махсус нумра акъуддайвал я.

Къейд ийин хьи, эпосдин сувариз талуькъ кьилин мярекатар икъван чъавалди Ахцегъ районда тешкилзавай. 2019-йисуз ана эпосдин юбилейдин - 20-сувар - кьиле тухванай. 2020-йисуз, коронавирсудихъ галаз алакьалу яз, тешкиллувилин комитетди сувар тухун тийидай къарар къабулна. 2021-йисузни тугъвалдин лепе яваш тахъуниқди “Шарвили” эпосдин сувар жуьреба-жуьре районра гутьлугъ сергъятра къейдна.

Риклера эбеди я

Чи мухбир

Докузпара райондин Усугъчай хуьре Ватандин Чехи дяведин иштиракчи, дивизиядин командир хъайи полковник Хайирбег Демирбегович Заманован экуь къаматдиз бахшнавай мемориалдин къул ачухуниз талуькъарнавай мярекат кьиле фена.

“Лезги газетдиз” муниципалитетдин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, мярекатда райондин кьилин заместитель Салигъ Гъажимурадова, Вироссиядин ветеранрин тешкилатдин Дагъустанда авай отделенидин председатель Магъарам Алижанова, РФ-дин ва РД-дин хуьруьн майишатдин лайихлу къуллугъчи Сабир Наврузова ва масабуру иштиракна.

Мярекатдал рахайбуру Х. Заманован жен-

гинин зурба лайихлувилер къейдна, Орел, Воронеж, Киев, Львов ва маса шегъерар азаддайла, ада къалура кьегъалвилер риклер хкана.

М. Алижанова вичин рахунра къейд авурвал, дяведин йисара Х. Заманов дагъустанвийрикой дивизиядиз регъбервал гайи тек сад я. “Женгера къалура кьегъалвилерай чи баркаллу ватангъли Ленинан, Суворован III дережадин, Александр Невскийдин, Яру Пайдах-

дин, Ватандин дяведин I дережадин орденриз лайихлу хъана. Ам гъакъли Советрин Союздин Игитдин твар ва генералдин чин гунизни къалурнавай. Дирибаш хчин экуь къамат чи риклера эбеди я”, - лагъана М. Алижанова.

Алай йисуз Х. Заманов дидедиз хъайдалай инихъ 115 йис тамам хъанва. Адан уьмуьрдин ва женгерин рекъерикай хъенвай гегъенш макъала 2022-йисан 17-нумрада чапнава.

дин 200-далай гзаф макъалаяр, учебникар, пособияр, монографияр хкатна. Адан регъбервилдин алакьунар себегъ яз, Дагъустанда 2002-йисалай философиядин “Камалдин ван” журнал акъатзава.

Кафедрадин профессор яз, С. Муслимова илимдин са шумуд кандидат гъазурна. Жегъилрихъ галаз къвалахун, абуруз илимдин сирер чирун илимдин рикл алай крарикай сад тир. Ада Дагъустанда философиядин илим дериндай ахтармишуниз кьетген фикир гузвай, Урусатдин гуманиствилдин жемиятдин Дагъустанда авай отделенидин председателдин везифаяр тамамарзавай.

Илимдин хиле агалкъунрай С. Муслимоваз 1998-йисуз - “РД-дин илимдин лайихлу деятель”, 2002-йисуз “РФ-дин кьилин пешекарвилдин образованидин гъуьрметлу къуллугъчи” тварар гана.

С. Муслимова лезги халкъдин уьмуьрда активнидаказ иштиракзавай. Ам Махачкъалада кьиле физвай лезгийрин саки гъар са мярекатда аквадай. Санал къвалахай юлдашри, ярар-дустари, чирхчирри алим кьени инсан, гъавурда авай пешекар, чехи ватанперес хъиз риклер хъизва. Ам чи риклерани гъахътинди яз амукьда.

“Лезги газетдин” редакциядин коллективди РД-дин милли сиясатдин ва динрин крарин рекъий министр Энрик Селимович Муслимоваз, рагъметлудан хизанриз, вири муькъа-къилийриз башагълугъвал гузва.

С. Ш. Муслимов

И йикъара 85 йисан яшда аваз философиядин илимрин доктор, ДГУ-дин профессор Салигъ Шабанович Муслимов рагъметдиз фена.

С. Ш. Муслимов 1937-йисан 13-октябрдиз Къасумхуьруьн райондин Цицигърин хуьре дидедиз хъана. Агалкъунралди Дербентдин педколледж акъалтарайда кьулугъ ам ДГУ-дин тарихдинни филологиядин факультетдик экечна. Гьугъунлай къуд йисуз мектебда муаллим яз къвалахна. 1965-йисалай С. Муслимов илимдин рекъел элячна, аспирантурадиз гъахъна. Ам жергедин муаллимвилерай республикадин кесерлу вуздин профессордин дережадал къван вилкиди фена. 1970-йисуз - илимдин кандидатвилдин, 1989-йисуз докторвилдин диссертацияр хвена.

С. Муслимова вичин вири уьмуьр илимдин рекъиз бахшна. Адан къелемдикай илим-

Украинадин вакъийрикой

Ватандиз - рухсатдиз

Мерд Али ЖАЛИЛОВ,
РФ-дин ва РД-дин культурадин
лайихлу работник, зегъметдин ветеран

Шамгъур Загъиров

И йикъара зун Каспийск шегъерда виливани хуьн тавур мярекатдин шагид ва иштиракчини хъана. Ина яшамиш жезвай миграгъвияр тир Загъироврин къвализ хва, Донбасс украинви нацистрикой-фашистрикой михъи авун патал кьиле тухузвай махсус серенжемдин иштиракчи Шамгъур, частунин командованиди рухсат гана, диде-бубадал кьил члугъаз хтанвай. Дяведай хва сагъ-саламат яз хтайла, гъикл шадвалдач!

Шамгъурахъ галаз санал гъадаз хъиз рухсат ганвай са десте женгчияр хтанвай. Гъакъван залан женгера сифте йикъалай (24-февралдай инихъ) санал иштиракзавайбуру, вилик жергеда хъайибур. Гарарини къаяри, марфари гатанвай чинри, гъеле тваз агакъ тавунвай чуруйрини спелри абуруз къисмет хъанвай рекъерин сертвиликая, имтигъанрин заланвиликая лугъузвай.

Абур зал къалив ахгакъай сифте юкъуз гъалтна. Шикилда, чапладихъай эрчи патахъ: **Ширинбег АБДУЛЛАЕВ** (Къурагъай), сержант, отделенидин командир, **Шамгъур ЗАГЪИРОВ** (Миграгъай), матрос; **Аккад РЕМИЕВ** (Хив райондин Хъуькварин хуьряй) старший сержант, отделенидин командир; юкъвавайбуру - багърияр (**М. ЖАЛИЛОВ**, **А. САИДОВ**, **А. ЗАГЪИРОВ**); **Имрат МАГЪМУДОВ** (Ярагъ-Къазмайрин хуьряй), сержант, отделенидин командир; **Заур ГЪАБИБУЛЛАЕВ** (Стал Сулейманан райондин Герейханован хуьряй, 1-отделенидай), сержант, отделенидин командир; **Султан МЕГЪАМЕДОВ** (Къайтагъ райондин Маджалис хуьряй), сержант, отделенидин командир. Санлай - са взвод.

Хизандин мярекат хъуниз килигна, иниз пата-къерехдай маса ксариз теклифнавачир, анжах лап талуькъ муькъа-къилий-

подвалрай, аялрин бахчайраини мектебрай (виливан хуьн тийир чкайрай) чибуруз гуьлле гузва, гъайиф хьи, гъавилляй хейлин хкатунар, хер-къацл хъайибур жезва.

Рухсатдиз санал хтанвай жегъилри Бердянск шегъердиз муькъа Благодатное хуьр азаддайла, душмандиз ягъун къуна. Иифен вахтунда еке десте гъалкъада туна, хейлинбур телефна, катиз алахъайбуру рей гуниз мажбурна. Яракъринни суьрсетрин еке базани къакъудна... И кьегъалвилляй командованиди тафаватлу хъайи вирибуруз диде-бубайрин патав рухсатдиз хъфидай мумкинвал гана. Государстводин шабагъризни къалурнава...

* * *

Са шумуд гаф хуьруьнви, хтул Шамгъуракой. Адан буба **ЗАГЪИРОВ Агъакъули** вичин саки вири жегъил уьмуьрда Каспийскдин 5-нумрадин СМУ-да эцигунрин устлар, диде **Лариса** алишверишдин хиле къуллугъчи я. Шамгъур чехи авур баде **Селми** Миграгъа гзаф аялрин диде, Ватандин Чехи дяведин ветеран, дидедин рекъий чехи буба **САИДОВ Мегъамед** дяведай хурдал женгинин 4 орден алаз, Гъалибвал гваз хтай кьегъал тир...

риз хабар хъанвай. Жегъилар гъеле вири чпин багърийрин патав ахгакънавачир.

Сугъбетрин вахтунда чир хъайивал, и дестеди Запорожьеда Сладкое, Малиновка, Ольгинка, Никольск, Владимировка, Благодатное хуьрер, поселокар, Бердянск шегъер азад авунин женгера кьегъалвилер къалурна. Чкадин агъалийриз-яшлугъбуруз, ялгузбуруз, аялризни дидедейриз, хирер-къацлар хъайибуруз, саламат чкайриз акъудиз, Россиядин шегъеррай рекъе твазвай куьмекдин шейэр - недай суьрсатар, яд, дарманар, пек-партал - вирибурув агакъариз, шартлар арадал гъизвай. Донбассвийри чи рухваяр-къегъалар фадлай вилив хуьзвай, фашистрин-вагъшийрин зулумар, гъейратсузвилер, чиркинвал эхиз жезмачир.

Къецепатан ампаири яракъралди, пуларалди руьгъламишзавай угърашри, чи аскерин гужлувал, виклегал акурвалди, чпин яракъарни, суьрсатарни гадариз, кьил хуьз гъерекатзава. Гагъ-гагъ чеб лап къуьрер хъиз къалуьрзава. Амма чинеба, гзаф квартирайрин къвалерай,

Шамгъура Каспийскдин 1-нумрадин юкъван школа акъалтларна, Астраханда гуьлерин флотда къуллугъна. 2005-2007-йисара. Матрос яз хтайдалай кьулугъ ада Каспийскда, 414-нумрадин гуьлуьн пехотадин батальонда икьардалди къуллугъ давамарна. И девирда ада, контрактник яз, Сирияда ва Суданда (Африкада) кьиле феи хейлин серенжемрани уьткемвилелди иштиракна...

Мярекатдин эхирдай женгчийри шикил ягъун ва, “Лезги газет” кьелзавай вирибурув чими саламар агакъарун тлалабна. Жегъилрихъ спортдинни чирвилер къачунин рекъера агалкъунар хъана къанзавайди къалуьна. Цийи жуьредин яракъри, техникади, технологияри хъсан чирвилер истемешзава, къейдзава женгчийри.

Ял яна, жегъилар мад чпин частуниз хъфиде, гъахъвал, азадвал, чи Ватандин саламатвал патал женгер давамарда. Донбасс хуьнин махсус серенжем кьилиз акъудна хкведа! Къуй терг хуьрай душманар, чи кьегъал рухваяр вири саламатдиз хтурай!

22-июнь - рикел хуьнин ва хажалатдин югь

Душмандин хура - уьтквемдаказ

Хийр ЭМИРОВ

Зи рикел хъсандиз алама: зулуматдин дяведик цай кутур Гитлер аз чи хуьруьн кьуьзуь кьарийри, дишегьлийри кьаргьшиардай. Гьик лагьайтла, гьа Гитлер лугьудай чапунчи себеб яз, гзафбур гьуьлерикай, рухвайрикай, стхайрикай, клани гадайрикай, имийрикай, халуьрикай магьрум хъанай.

Ватан хуьн патал Коммунистрин партиядин, регьбер Иосиф Виссарионович Сталинан Эвер гун Чехи уьлкведин вири халкьарив, гьа гьисабдай яз ислягь зегьметдал машгьул дагьвийривни агакьнай. Дяве. Ада виридан рикел тларнай, гьуьгуьлар ханай. Ватан инсафсуз, пехъи душмандикай хуьн гьар сада вичин кьилин буржи яз гьисабна. Гьиле яракь кьаз жедай вири итимар фронтдиз рекье гьатна.

Ватандин Чехи дяведин тарихдин чинриз вил ве гьейла, тьукьул гьакьикьат ачух жезва. Июндин, июлдин, августдин, сентябрдин варцара душмандин вичин артухан кьуватрикай, кьушунрикай, хабарсуз гьужумар авуникай менфят кьачуна, Яру Армиядин частариз басрухни гана, еке барбатвилер, телефвилер хьна. Душман Москвадин патарив агакьна. Фашистри Ленинград гьалкьада туна. 1942-йисан сифте кьилерай Сталинграддал ва ахпа Кеферпатан Кавказдин мулкарални гьужумна.

Кье чаз тарихдай чизвайвал, 1941-йисан гатуз ва 1942-йисан сифте кьилляй фронтдиз феий Дагьларин уьлкведин лежберар, муаллимар, устларар, партиядин кьуллугьчияр мусибатдин, гзаф магьрумвилерин женгер кьиле физвай Сталинграддин, Кавказдин, Украинадин, Ленинграддин, Москвадин, Курскдин фронтриз акьатна. Танкарин, самолетрин, артиллериядин женгер кьиле физвай, бомбайрин хар кьвазвай ва вири сад-садак какахнавай майданрал телеф, хирер жезвайбурув гьил-гьилеваз герек кьумекни агакьзававич. Гьавилляй гел галачиз ква хьайбурун кьадарни гзаф хьана. Женгера кайи, вацлара батмиш хьайи, бомбаяр ве гьейла, накьварик акатна, пуч хьайи аскерар вири гел галачиз ква хьайбур хьана. Абурук есирда гьатайбурни акатна. РФ-дин Яракьлу Кьуватрин военно-мемориальный центрадин делилралди, 5 миллиондилай виниз аскерар ва офицерар есирда гьатна ва гел галачиз ква хьана.

Гитлеран ва адан генералрин планар фендигарбур тир. Абуруб чеб гьалиб жедайдахь, 1941-йисан 7-ноябрдиз Москвадин Яру майдандал гьалибвилерин парад тухудайдахь. Советрин Союз тергна, урусар кьирмишна, маса халкьар лувиле туна, зурба уьлкведин ва адан девлетрин иесивал чпи ийидайдахь агьунвай. Амма екез ягьалмиш хьана. Советрин халкьди ва Яру Армияди ахтин ватанпересвал, кьагьриманвал, жуьрэтлувал кьалурна хьи, фашистар чпин магьарада дарбадагьна. Кье и кар авун мад Россиядин халкьарин ва чи армиядин киве гьатнава. Украинадин фашистар, миллетбазар барбатда ва чун гьалиб жеда.

Ватан хвейи кьегьал руш

Ханбике Наврузовадин - 100 йис

Нариман ИБРАГЬИМОВ

1941-йисан 22-июндин экуьнахь Гитлеран Германиядин кьушунар хабарсуз Советрин Союздин сергьятдилай элячна ва чи уьлкведин мулкариз гьахьна. Цавай, чилелай ва гьуьлерилай авур гьужумри Яру Армиядин частариз еке зиянар гана, гзаф самолетар, яракьар, сенгерар барбатна, шегьерар, хуьрер, кьвалер цун ялаврин хура гьатна. Амма советрин халкьари ва Яру Армияди пехъи душмандин вилик усалвал кьалурнач. Вири сад хьана, Ватан фашистрикай хуьз женгиниз кьарагьна. Дагьларин уьлкведай фронтдиз 180 агьзурдалай виниз уьтквем рухварни рушар фена. Абурун арада Докьузпара райондин Кьаракьуре хуьрйяй тир комсомолка руш Ханбике Эмирсултановна НАВРУЗОВАНИ авай.

Ам 1922-йисуз дидедиз хьана. Школа куьтягьай руш Дагьстандин Огни шегьердин шуьшедин заводдин училищедик экечна. Анаг акьалтларай Ханбикеди заводда лаборанткавиле кьвалахиз гатлунна. Рушахь муаллим хьунин мурад авай, гьавилляй ам са тимил вахтундилай Дербентдин педагогвилерин училищедик экечна. Кьвед лагьай курсуниз акьатайла, дяве башламиш хьана. Гзаф кьадар комсомолри хьиз, Ханбикедини вич фронтдиз рекье тун тларабна. Вич хьтин же гьилрихь галаз санал дагьви руш, Ватанди эвер гуналди душман кукьвариз рекье гьатна.

Жегьилар эшелонда аваз Грозный шегьердиз тухвана. Ина кардик ПВОдин кьушунрин 88-дивизияда рушар связисткайрин курсарик кутуна. Савадлу, гьавурдик квай руш прожекторрин кьилдин 130-батальондин командирвиле тайинарна. Курсара рушариз телефондин шалманриз акьахиз, четин гьалара симер, шнурар члугваз, абурун кьатл хьанвай чкаяр фад жагьуриз ва кукьур хьийиз чирна. Моздокда, Малгобекда, Первомайский станицада ва патарив гвай хуьрерани чи кьушунри фашистрин гьужумар алудзавай. Ифиз прожектористри душмандин самолетар жагьурзавай, зенитчикри абуруб язавай, телефонистри датлана алакьа хуьзвай.

Макьам пара четинди тир. Виридан сивера Сталинград гаф авай. Душман чи уьлкведин машгьур ва зурба шегьердив агакьнавай. Яру Армиядин аскерри Сталинан твар алай шегьер хуьн патал зурба кьегьалвилер кьалурзавай. 1942-йисан юкьвара Ханбикеди кьуллугьзавай - батальон Краснодарск шегьердиз тухвана. Викле гь руш Коммунистрин партиядин членвилерин кандидатвиле кьабулна. Сталинград кьун патал Гитлера вичин кьушунрин квайни квай дивизияр, частар желбнавай. Гьар са кьвал, куьче патал кьизгьин женгер кьиле физвай. Югь-кьандавай тимил жезвай частариз куьмек яз уьлкведин гьар са пилляй гьуьгуьллубур кьезвай. Абурун арада Наврузова Ханбикени авай. Ам Старая Дубровка хуьре авай частуниз акьатна.

Четинвилериз гьавадин шартлариз, я женгериз, я тупарин ягьунриз, бомбайризни килиг тавуна, фронтрин, частарин, дивизийрин, штабрин арада алакьа хуьн, квахьайтла, тади гьалда арадал хьун связисткадин везифа тир. И месэладин гьавурда Ханбике хьсандиз авай. Кьвачел чекмеяр алай, кьуь-

нени датана герек шейэрив ацанвай чанта авай назик, амма жуьрэтлу дагьви руша низ чида гьикьван рекьер алцумнатла, гьикьван кьар кьвачелай авунатла. Дяведин рекьер, вацларни уьленар, тепеярни тамар... Анрай викле гьвилелди экечлиз Ханбикеди командиррин тапшуругьар вахтунда кьилиз акьудзавай.

Сталинграддин фронтда дагьви рушал сифтегьан херни хьана. Ам шегьердин Красноармейский райондин 5467-нумрадин госпиталдиз аватна. Духтурри ам кьутармишна, эрчи гьилин са тлубни атлана. Адаз мад фронтда амукьдай ихтияр авачир. Амма руша кьетивал кьалурайла ам фронтдин патарив гвай оптический приборар ремонтдай частунин мастерскойда туна. Женгера гуьнгуьнай акьатнавай гзаф приборар ада ремонтна.

Сталинграддин патарив Яру Армиядин кьушунри душмандин рикелдай тефидай ягуьнар кьуна, агьзурралди фашистар есирда кьуна. Им гьар са ватан эгьлидин, аскердин рикл шадардай, Гьалибвилер умудар кутадай вакьиа тир. Чи кьушунри хурук акарай немсер кьуллугь члугуниз мажбурзавай. Советрин кьушунрихь галаз Ханбикени Рагьаклидай патлах физвай. Тулада пешекарвилерин рекьий нубатдин курсар куьтягьай технический кьуллугьдин сержант Наврузова Волховдин фронтдиз ракурна. Ада лишанчивилерин 44-дивизиядин кар алай связистка яз женгерани иштиракна. Лезги таватдиз 1944-йисуз Ленинград шегьер гьалкьадай акьуддай ва ам фашистрикай аздадай югьни акуна. Душмандикай аздагнавай Ленинград шегьерда Ханбике Эмирсултановнадив партийный билет вахканай. И вакьиа ам патал рикелдай тефидайди хьанай.

Советрин халкьдихь, Яру Армиядихь галаз душмандин хура акьвазай, Гьалибвал кьазанмишун патал вичин чанни гьайиф татай дагьви руш хайи хуьруьз гьалибчи яз хтана. Кьанни кьве йиса авай рушан хуру орденри, медалри безетмишнавай. Адан вилик вири уьмуьр кумай. Амма дяведин кьуд йисуз адаз гьикьван акуна! Гьихьтин крар авуна! Маса са шумуд уьмуьр патални бес жедайбур. Ам яшариз тамаш тавуна чехи хьанвай. Рушан рикл лагьайтла, мурадлив, жележгидикай фикирив ацанвай.

1945-йисан зулухь Наврузова Хан-

бикедини фронтдай хтанвай кьегьал Амирагьмедов Эмирсултана чпин кьисметар сад авуна. Пара гуьзел мехьер кьурмишна абуру. Хуруяр Яру Гьед, Ватандин дяведин, Яру Пайдах орденри, цудалай виниз медалри безетмишнавай чамни свас. Плузаррал хьвер алай, шад, бахтавар гьалибчияр. Шумал буйдин, чинар хьтин тават Ханбике ва кьагьриман хва Эмирсултан. Абуруз тамашдай вилер кландай.

Ханбике вири уьмуьрда гьа шумал, плузаррал хьвер алай дишегьли яз амукьна. Дяведин шабагьрал ислягь зегьметдинбурни алава хьхьана. Хейлин йисар Ханбике Наврузовади педагогвилерин, партиядинни советрин идарайра кьвалахуниз серфна. Ада кьилин образование кьачуна, Ростовда кьилин партшколадани кьелунар давамарна. Школадин директорин тирлани, райкомдин секретарвилерин везифаяр тамамардайлани, ам датана инсанрин юкьва хьана, районгьилирин патай ада еке гьуьрмет кьазанмишна. Гьихьтин везифаяр хиве тунатлани, Ханбике Наврузовади абуруб лайихлувилелди кьилиз акьудна, халкьдиз Вафалудаказ кьуллугьна, инсанриз вичелай алакьдай кьван хьсанвилер районуна. 2008-йисуз Докьузпара райондин администрацияди махсус кьарар акьудналди, Усугьчайдин кьилин куьчедиз Ханбике Эмирсултановнадин твар гана.

Гарагьрин хуьрйяй тир Эмирсултан Амирагьмедовни муаллим тир. 1941-йисан сифте кьилерай адаз Яру Армиядин частара кьуллугьиз эвер гана. Дагьви Ленинграддин областдиз акьатна. Частуна дяведикай, Гитлер ихтибар тежедай кас тирдакай чинебан ихтилатар ийидай, амма Гитлера икьван фад дяведик цай кутада лагьана садани фикирнавачир.

Советрин Союздал ве гьей гьа сифте йикьарилай гвардиядин старший сержантди, взводдин командирди кьизгьин женгера иштиракна. Ада маса аскеррихь галаз санал Архангельск, Мурманск, Ленинград душмандикай хвена. Ленинград душмандикай азад ийидай женгерани ада уьтквемвал кьалурна. Амирагьмедоваз Норвегиядин Кеферпадни азад ийидай югь акуна. Дивизиондин комсорг тир ада кьагьриманвилелди, хуси чешнедалди аскерар руьгьламишна.

Эмирсултан орденриз, медалриз лайихлу хьана. Адаз Верховный Главнокомандующий И.Сталинан патай чухсагуьлар малумарна.

Женгера, зегьметда Ханбике Эмирсултановнадин агалкьунар несилар патал чешне я. Уьлкве лап клева гьатнавай макьамда дагьви рухварини рушари вири дуьньядин вилик дагьустанвийрин лап хьсан ерияр ачухна: уьтквемвал, дирибашвал, Ватандиз вафалувал.

Дидедиз хьайидалай инихь 100 йис тамам жезвай Ханбике Наврузова рикел хуьн, лезги чилел гьахьтин уьтквем дишегьлийар хьайидакай лугьун чи буржи я. Абурун уьмуьр, крар игитвилебур я. Ватандиз вафалувилелди кьуллугь авун абуру чпин кьилин буржи яз гьисабна. Кье, США кьилеваз Рагьаклидай патан саки вири уьлквейрин нацистри Украина яракьламишзавайла, махсус операция кьиле физвайла, Ханбике Наврузовадин, чи чехи несилдин уьтквем векилрин хьтин ерияр чаз лап герек я.

Мединада лезги чӀалал

Саудиядин Аравияда чапдай акъатнавай “Пак Къуръандин манайрин таржума лезги чӀалал” ктабдин тираж 10 агъзур экземпляр я

Мегъамед ИБРАГЪИМОВ

И йикъара лезги халкъдин умуьурда лишанлу вакъиа кӀиле фена: Саудиядин Аравиядин Медина шегъерда авай Пак Къуръан чапзавай Фагъд пачагъдин тӀварунихъ галай комплексда “Пак Къуръандин манайрин таржума лезги чӀалал” ктаб чапдай акъатнава. Аллагъдин каламрин манаяр лезги чӀалал элкъурнавайди диндин алим, “Лезги газетда” “Дин” рубрика тухузвай автор, бине Ахъегъ райондин Луткунрин хуьрай тир Амрагъан хва Ямин гъажи МЕГЪАМЕДОВ я.

Мукъвара адахъ галаз кӀиле феи гуьруьшдал чна алимдин вилик Мединада лезги чӀалал акъатнавай ктабдиз талукъ са шумуд суал эцигна. Абурун элячӀдалди, чаз куьрелди Фагъд пачагъдин тӀварунихъ галай чапханадикай ихтилатиз кланзава. Тарихдай малум тирвал, 1982-йисуз адан бине кутурди Фагъд пачагъ я. Комплексдин майдандин умуми кьадар 250 агъзур кв. метрдиз барабар я. Чапханадилай гъейри, ана мискин, ктабхана, медицинадин рекъай куьмек гудай пункт ва маса идараяр ава. Комплексда, санлай кьачурла, 1100 касди зегъмет чӀугвазва ва абурун чӀехи пай (87 процент) чкадин агъалияр я.

Комплексда асул гьисабдай араб ва маса чӀаларал Къуръандин диндин ктабар чапзава. Алай вахтунда ина йисан кьене юкван гьисабдалди Къуръандин, адан манайрин таржумайрин ва диндин маса ктабрин 18 миллион экземпляр чапзава. Вич ахъаяйдалай кьулукъ лагъайтӀа, ина чапнавай ктабрин кьадар 300 миллиондиз агакънава.

Дуьньядин жуьреба-жуьре улквейрай гъаждал кьезвай миллионради инсанриз, Саудиядин Аравиядин пачагъдин патай савкьат яз, комплексди пулсуз Къуръандин экземплярар пайзава. Къейд ийин хь, кьенин юкьуз комплексда кардик квай таржумайрин центради 74 чӀалал Къуръандин таржумаяр чапдай акъуднава. Абурун арада лезги чӀални хьун дамахиз жедай кар я!

■ **Ямин гъажи, сифте нубатда чна кьез “Лезги газетдин” редакциядин патай куь таржумаяр Мединада чапдай акъатун рикнин сидкьидай мубаракзава. Гъакъи-къатдани, им чӀехи агалкьун я. Итижлу я, лезги чӀалал Къуръандин манайрин таржумаяр Саудиядин Аравияда чапдай акъуддай фикир гьикӀ арадал атанай?**

- Сагърай! Квехъни кӀвалахдин рекъе еке агалкьунар хуьрай. За Мединада Исламдин университетда клелзавай йисара ана Къуръандин таржумайриз талукъарнавай илимдин конференция кӀиле фена. А вахтунда Къуръандин манаяр дуьньядин 14 чӀалал элкъурнавай. Гуьгьунлай Дагъустандиз хтай чӀавуз зун республикадай гъаждал рекъе гъатзавай дестейрихъ галаз Мединадиз физ-хквезвай, яни и шегъердихъ галаз датана алакьада авай. Са йисуз аз Къуръан чапзавай комплексди, дуьньядин чӀехи чӀалар яз гьисабзавайбурулай гъейри, маса чӀаларални Аллагъдин Ктабдин манаяр акъудзавайдакӀ хабар хъана. А чӀавуз авар халкъдин векилри чпин чӀалал Къуръандин манаяр чапдиз гъазурнавай. И лезгьеда зи фикирдизни Мединада лезги чӀалал Къуръандин манаяр чапдай акъудун атана.

■ **И ктаб чапун патал комплексди куь вилик гьихъин шартлар эцигнавай?**

- Сад лагъай ва килин шартӀ таржума ийизвай автордихъ галаз алакьалуди тир. Комплексдин векилри ам вуж ятӀа, диндай адахъ гьихъин чирвилер аватӀа чирзава ва са жерге маса месэлайриз кье-тӀен фикир гуьва. За Мединадин университет акъалтарнавайди чир хъайила, амай суалар чеб чпелай арадай акъатна. Кьвед лагъай шартӀ Къуръандин манайрин таржума чапханади теклифзавай тафсирдин ктабрин бинедаллаз гъазурна кланзавай. Мадни таржумадин дуьзгьунвилехъ, ам ахтармишунихъ, таржума авунвай чӀалан дережадихъ (мисал яз, а чӀалал гьикъван ксар раяхъватӀа (яни халкъдин кьадар) гьисаба кьазвай) ва маса месэлайрихъ галаз алакьалу шартлар авай. Шукур Аллагъдиз, чалай вири имтигъанар вахуз алакьна.

■ **Чапдиз гъазурунин, акъудун карда куьмекар гайибур хъанани?**

- Гьелбетда. Мисал яз, чпелай алакьдай куьмекар Мединадин университетра клелзавай лезги студентри, алай вахтунда Исламдин илимдин докторвилер диссертациядин винел кӀвалахзавай зи стха (имидин гада) Гъашим Мегъамедова гана. Абурулай гъейри, аз Мединада клелзавай йисара тарсар гайи са десте шейхери жуьреба-жуьре меслятар кьалурна. Нетижда чалай Къуръандин манайрин таржума жезмай кьван фад чапдай акъуддай рекъер жагъуриз алакьна. Къуй абурулай вирибурулай Аллагъ рази хуьрай.

■ **Ямин гъажи, лезгийрилай гъейри, Дагъустандин мад гьимилетри Мединада Къуръандин манайрин таржума чапдай акъуднава?**

- Захъ авай делилралди, Мединада авар чӀалал манайрин таржума кьве сеферда чапнава. Лезгийрилайни аваррилай гъейри, Дагъустандай мад са миллетдини Саудиядин Аравияда авай комплексди и ктаб чапдай акъуднавач.

■ **Ктабдин тираж гьикъван я? Дагъустандиз хкидай мумкинвал авани?**

- Къуръандин манайрин таржума чапдиз вугудайла, гъазурнавай документа чна лезгийрин кьадар дуьньядин винел саки 2 миллион я лагъана кьалурнавай. И кар фикирда кьуна, комплексдин кӀиле-вайбуру лезги чӀалал 10 агъзур экземпляр чапдай кьарар кьабулна. Абурукай 5 агъзур экземплярдиз экв акунва, амай пайни мукъвара акъатдайвал я. Ктабрин са пай мергья-

матлувилер макьсадралди гъавайда пайда, тайин кьадар маса чӀаларал акъатнавай таржумайрихъ галаз санал Мекка, Медина шегъерин мискинра эцигда. Са кьадар ктабар маса гун патал тӀварар кьур шегъерин туьквенризни рекъе твада.

Дагъустандиз хкунин патяхъай лагъайтӀа, ахътин мумкинвилерни авачиз туш. Сад лагъайди, республикадай гъаждал физвайбурувай, элкъвена хквекдайла, садакьа яз чпив гъаз хкиз жеда. Кьвед лагъайди, садакьа яз гуьзвайбурухъ галаз санал туьквенрайни маса кьачудай мумкинвал ава. Пуд лагъайди, тайин са идарадин тӀварунихъай кхенвай арзадин бинедаллаз, я тахъайтӀа, векилханайрин куьмекдалдини Дагъустандиз ктабар хкиз жеда.

■ **Ци гъаждал физвай лезгийри-Мединада “Пак Къуръандин манайрин таржума лезги чӀалал” ктаб агакъдани?**

- Ктаб и йикъара чапдай акъатнавайди я. Мумкин я, ци ам гъаждал физвайбурун арада пайиз агакъ тавун. ЧӀехи чапхана хьуниз килиг-

на, ана жуьреба-жуьре чарарихъ-царарихъ галаз алакьалу месэлар яргьалди давам жезва.

■ **Ямин гъажи, чаз малум тирвал, куьне исатда Къуръандин манайрин таржумадин пуд лагъай изданидин винел кӀвалахзава. Ам мус акъалтарда ва гьина чапдайвал я?**

- 2018-йисан рамазандин вацра - сад, 2020-йисан рамазандин вацра кьвед лагъай изданияр акъатнай. Абурун тиражар куьтагъ хъанва. Гъавилляй пуд лагъай издание чапдай акъудунин игътияж арадал атана. Амни гъазурна акъалтарнава. Адак клелзавайбурун патай атанвай теклифрин, меслятрин бинедаллаз бязи дегишвилерни кухтунва. Алай вахтунда чна Махачкьалада ва Москвада авай са шумуд типографиядихъ гьихътин шартлар аватӀа чирзава. Гьим чун патал хийирлу яз акуртӀа, гъана кьведай вацра чапни ийида.

За Аллагъдиз зун и рекьел гьунай, и кардал машгъл жедай мумкинвал гунай, алай аямдин тарихда сифте яз лезги чӀалал Пак Къуръандин манайрин таржума Мединада чапдай акъудиз, ам халкъдал агакъариз куьмек гунай шукур гьизва. ГъакӀни за Аллагъдивай и кар чи халкъ патал менфятлуди авун тӀалабзава. Мадни, Къуръандин манайрин таржумадиз экв кьалурун патал жуьреба-жуьре рекъерай куьмекар гайи гьар садаз за рикин сидкьидай сагърай лугъуьва.

■ **Куьнни сагърай, Ямин гъажи. Къуй куьн рикевай экь мурад-рив агакърай. Амин!**

Туркияда авай лезгийри - “Лезги газетдин” редакцияда. 2019-йис

Хъендикай хкудайвал

Тарихчи Ханжан Къурбановаз Туркияда авай лезгийрикай фильм гъазуриз кланзава

Агъмед МАГЪМУДОВ

Тарихдай малум тирвал, Туркияда лезгийри Гъажи Давудан девиррилай яшамиз жезва. Абурун Ватандай кьечепатан улкквездиз Кавказдин дяведин ва 1877-йисан бунтарилай кьулукъ куьч хъана.

Туркияда авай Дагъустандин диаспорадин векилрикай, абурун яшайишдикай, хайи чиливай яргъа дагъвийри милли чӀал, адетар хуьзвай гьаларикай алимар тир А.Гуьлмегъамедова, А.Мегъамедова, М.Къурбанова илимдин макъалаяр кхъена. Ахтармишунар жемиятдин тешкилатчийри тухвана, мисал яз, “Ватан” ассоциацияди. Амма кьенин йикъалди Туркияда яшамиз жезвай лезгийрикай документрин бинедаллаз пешекарвилелди гъазурнавай видео-очерк авач.

Алай вахтунда лезгийри Балакесир вилайятдин Кирне, Дуьмберез, Измир вилайятдин Дагъустан хуьрера, Бурса, Балакесир, Измир, Стамбул ва маса шегъерра яшамиз жезва. Гьелбетда, абурун арада яшайишдин жуьреба-жуьре хилерай агалкьунар авай алимар, карчийр, духтурар ва маса пешекарар ава. Амма абурукай лезги халкъдин гегъенш кьатариз ерли хабар авач. Ихътин шартлара тарихдин тамам са кьат хъендик кумукъзава.

Машгур журналист, тарихчи ва политолог Ханжан Къурбанов кӀилевай яратмишдайбурун са дестеди алай вахтунда Туркияда авай лезгийрикай документальный фильм туькьуруниз гъазурвилер акъазва. Амма ихътин проект килиз акъудун патал сифте нубатда пулдин такъатар герек я.

“Лезги газетдин” редакцияди ашкьива мумкинвилер авай ватангьлийриз и проектдик пай кутуниз эвер гуьва. Вири суалрин патяхъай Ханжан Къурбанован электронный почтадиз (xanjan@yandex.ru), соцсетра авай адан аккаунтриз хкьиз жеда.

Тарих чирзава

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

2022-йисуз I Петр дидедиз хъайидалай инихъ 350, Урусатдин дяведини гуьлерин флотдин тарих патал еке метлеб авай вакъиадин - Персиядин походдин (1722-1723-йисар) 300 йис тамам жезва.

И вакъиадин сергьятра аваз, Дербентдин администрациядин образованидин управлениди, “Гъажи Давудан тӀварунихъ галай руьгьдинни марифатдин центр” АНО-ди ва “Женгинин баркаллу-вилин” музейди шегъердин кьадим кьеледин мулкарал “Кавказ до и после Персидского похода Петра I 1722 года” темадай 10-классра клелзавай аялрин арада тухвай конкурсдин гьалибчийрихъ галаз тарихдай сиягъатдин кьайдада ачух тарс кӀиле тухвана.

Винидихъ кьейднавай онлайн-кьайдада кӀиле феи конкурсда (ахтармишунрин тестра) Кьиблепатан Дагъустандин районрин, Дербент, Дагъустандин Огни шегъерин мектебра клелзавайбуру иштиракна. Абурун арадай хъсан чирвилер кьалурай 50 касдиз Нарын-кьеледа кӀиле тухвай ачух тарсуниз теклифна.

Мярекатдин иштиракчийрин вилик Дербентдин педколледждин тарихдин муаллим Жафар Давудова “Национально-освободительная борьба горцев XVIII века под предводительством Хаджи Давуда и образование государства Ширван в составе Османской империи”, шегъердин музей-заповедникдин илимдинни ахтармишунрин сектордин заведующий Назир Эминова “Дербент- северный форпост Кавказской Албании”, илимдин кьуллугъчи Вели Юсуфова “Дербент в составе Арабского Халифата”, “Дербентский Эмир”, 1-нумрадин СОШ-дин завуч Мира Керимовади “Персидский поход Петра I в 1722 г.” темайрай докладар авуна.

Абурун авур ихтилатрай аялриз Дербент арадал атай лап кьадим девирриз талукъ тир тарихдин вакъиайрикай, шегъер сасанидрин пачагъри, хазарин каганатди, арабрин халифатди идара авур йисарикай алава малуматар чир хъана.

Къейд ийин хь, мярекатдин сергьятра аваз тешкилатчийри конкурсда 1, 2, 3-чакьар кьурбури тебрикна, абурухъ мадни еке агалкьунар хьун алхьина.

ГъакӀни ачух тарсуни иштиракчийрин, винидихъ тӀварар кьур идарайрин векилрин кьарардалди Дербентдин музей-заповедникда “Тарихдал рикӀ алай жаванрин клуб” тешкилна. Анин регъбервиле шегъердин 17-нумрадин СОШ-дин тарихдин муаллим Гуьлара Гьамидова хкяна.

Я чун сабур, регим авайбур. Ахпа вуч?

(Цийи романдикай чи арадин са ихтилат)

Пакизат ФАТУЛЛАЕВА

Арбен КЪАРДАША “Ваче-хвар” твар алай члехи роман кхьена кутягнава лагъай ван хъайила, зенг авуна, за адаз цийи эсер мубаракна. Ахпа аз ам клелиз ва адакай жуван фикир лугъуз кланзава лагъана. “За электронный версия ракурда ваз, Пакизат вах, клела, - лагъана ада ва, хъурена хъиз, алава хъувуна: - Критика ая...” Ада хълагъай гафуни азни хъвер гъана: зун Арбен Къардаш хътин автордиз игътият жедай кван веки “критик” туш эхир! Идалайни гъейри, гыкван тарифар авуртлани, критикадивай зайиф эсер хуьз жедайди туш, жанлу эсер, гыкван “гатайтлани”, режизни жедач. Амма клелдайдини литературадин эсер кьабулиз гъазурди хъана кланда эхир! Зи фикирдай, литературадин критикадин везифа клелдайди эсердин гъавурда тун, адан мана-метлеб жемиятдин вилик акъвазнавай кьенин месэлайриз гыи кьадарда талукъди я, автор вичин вилик эцигнавай мураддихь агакънани агакъначи, гъам лугъун я. Са гафуналди, литературадин критикадикай, герек, кхъей-дазни, клелдайдазни анжах хийир жен. Зун жувакай, “критикайкай”, рахайтла, Арбеназ чизвач кван, гыкван адан кьелемдик зи умудар кватла! Адан “Нехирбани лекъ” повестди, за санални жуван фикир лагъаначлани, зи рикле авур гъарай-эвер гилани “ацукънавач”. А повестдилай гуьгъуниз вуч лугъузва чаз А.Къардаша - бажарагъ, хатл куькда авай, вичин поэзияйкай, прозадикай ватандивай яргъарани хабар авунвай лезгийрин сейли авторди?

* * *

Ингье за А.Къардаша “Ваче-хвар” твар алай роман клелна кутягна. (“Ваче-хвар”, Махачкъала, Дагъиз, 2021). Романда философиядин, руьгъдин, ягъ-эдебдин дерин, клукл гъиз, иливариз асант тушир месэляяр кьараргъарнава, чебни чи, лезгийрин тарихдал, кьисметдал, кьенин йикъал экв вегъезвай месэляяр. Романда кыле физивай агъвалатрай, гафар-члаларай, гьерекатрай, кьисметрай, вичин мецелай ихтилатзавай кьагъримандин веревирдерай чаз авторди инсандин, халкъдин, жемиятдин тарихда, уьмуьрда диндихь-имандихь вуч метлеб аватла, ада яшайишдин шартлариз, инсандин дуьнья кьатунриз, жемиятдин кьорулушдиз гыи кьадарда таъсир ийизватла кьалурдай алахъунар авунвайди акъвазва. Белки, гыи им романдин кылин мана-метлеб яз акун зи гьалатл ятла? Зун и эсердин гъавурда дуьз акъунвачтла? Романда чав жуван тарих, бубайрин крар рикел хуьз, хайи еридал дамах ийиз тазвай чинар дин-имандин месэлайриз талукъбурулай гена гзаф ава эхир. Мадни са кар: А.Къардаша кьад йис идалай вилик кхъенвай са акъван екеди тушир “Нехирбани лекъ” повесть клелайдалай гуьгъуниз вад виш чин авай и еке эсер аз сабурдалди, тади квачиз, галай-галайвал ихтилат ийизвай автордин яргъал члугур “**лирическое отступление**” хъиз акуна. Эдебиятдин кьанунар веревирд ийидай илимда “**лирическое отступление**” - им авторди, эсердин асул мана-метлебдилай кьерехдиз экъечлна, маса ихтилат, са гыхътин ятлани месэладай вичин хуси веревирдер арадал вегъиниз лугъуда. И гъилера зун и “**лирическое отступление**” ибаратдин гъавурда ик акъуна: “хъуьтуьл лирикадин ихтилатдалди... кьулухъ члугун”, яни “вилликан сенгерар” тун, гадарун”. Гыи им романдин кылин кьагъриман, Алпандин шагъ Ваче са агъзурни вад виш йис идалай вилик, вичин ватан туна, гадарна, Месиьг Исадин (**Иешуадин - чи члалди Шуаян**) загъид хъана, диндин вязер клелиз, девришвал ийиз гыкк кьекъвенатла, гыкк. “Нехирбани лекъ” повестда авай кьаматрин таъсирдик кумай аз “Ваче-хвар” роман “Нехирбани лекъ” повестдик кьад йисалай кухтунвай “кьерехдин, хъуьтуьл лирикадин яргъи ихтилат”, яни “**лирическое отступление**” хъиз акуна...

Чи девирдин лезги чилин юкьни-юкьвал, такабурлу дагъларин хурухда авай Мамух хуьр романда вичин тваруни-хъай ихтилат ийизвай жегъил писатель Мазанов Антеран хайи хуьр я. И романда кыле физивай агъвалатар автордиз вичизни (ван хъайи, клелай), яшдиз адалай вилик квай зи несилдизни хъсандиз чидай (клелай, акур) девирда, XX асирдин юкьварилай XXI асирдин эвелрал, чна лугъузвай “перестройкадин” девирдал кван кыле физиватлани, абурун себебар, дувулар чи халкъдин, чи кьадим Алпан уьлкведин тарихдихь галаз алакъада авайбур я. Гыи кьадим тарихдин са чина, чи кьенин йикъан тлал-квалриз давадарман хъун лазим тир (автордин фикирдай) са агъвалатда, “Ваче-хвар” романдин асул манани чуьнуьх хъанва, гыи тлал-квалрин себеб-давани.

Эдебиятда, халкъдин культурада ван ийидай эсер автордин машгъулат яз арадиз кьезвайди туш, ам клелдайдаз са вуч ятлани лугъун патал, адан са гыхътин ятлани гыисерал чан гъун патал, са гыинихь ятлани адаз эверун патал кхъизвайди я. Месела, А.Къардаша “Нехирбани лекъ” повестда клелайдан бейнидай акъат тийидай, фагъум авайдаз “тарс жедай” важиблу кьве образ, кьве кьамат ава: сад авай-авачир са веледди, хци, лезгивилин, дагъвивилин намус кьадарна лугъуз, эхиз тахъай **Шагъ-Буба**, мукъуди инсандилай кьисас вахчунин геле хъана, вич инсандин есирда гьатун кьабул тавур **лекъ Цавдар** я. Нехирбан Шагъ-Бубадини дагъдин лекъ Цавдара кьведани чпин чанариз кьаст авуна, вучиз лагъайтла, абур чпин кылин винизвал, такабур, лайихлувал кьвачерик аватун хиве кьунач. Им чан алай кьве жасадди авур гыи и кар чаз чешне я лагъай члал туш. Им акл лагъай члал я хъи, вичин кылин винизвал, такабур гыис тийизмай инсан “кьене рикл авачирдаз”, чарада кьвач илисайла, кыл хкаж тийидайдаз элкьведа. Яни вичин такабур кьадарай кас, хуькьезз лапш вегъейла, мукъу кьевехъни кхъидайдаз, кьисас вахчун тийидайдаз, “сабур кьадар тийидайдаз” элкьведа лагъай члал я...

“**Ваче-хвар**” романдани, за винидихь лагъайвал, гыи ихътин, чи гыисерик хлурдай ва сулар арадал гъидай са агъвалат, ада кыле физивай вири агъвалатрал экв, гыи са члавуз чи халкъдин якъин тарихдал, кьенин йикъал ва пакадал “серин” вегъезвай агъвалат ава. Ингье ам.

Са юкьуз машгъур Алпан уьлкведин шагъ Вачедик пак руьгъ акатна - ам Месиьг Исадин (Ешуадин - П.Ф.), диндал атана, адакай Месиьгдин загъид хъана. Гыи инлай ада вичин феи уьмуьрдилай, икван гагъда вичив гъаз хъайи магъуйрин бутперес диндилай цлар члугуна, тахтунилай гыл кьачуна, гыи диндал клевиз акъвазнавай вичин пабни, динени чпин ватандиз, Ирландин шагъдин кылив рахурна. “Зун шагъ аз амач, зун Аллагъдин лукл я, Месиьг Шуаян (Ешуадин) имани я, Пак Руьгъдихь кьаных кьекъверег я”, - лагъана, шагъ Ваче вичин рекъел атай ругуд касни галаз, девришдин дунда аваз, пак не валайди я лугъуз твар-ван авай Алпан дагъдиз зияратдиз рекъе гьатзава. Ада вичин раятар тир лезгийрин арада “гъахъ, дуьзвал, регим, сабур гвай” цийи диндин цлрер кутаза.

Гыи са члавуз Ваче шагъдиз чизва, адан гъевечи стха, кьанажгъ авачир сарсах затл, ичли хъайи Алпандин тахтуниз хкадариз фадлай гъазур хъанва, ада мублагъ, авадан уьлкве чуклурна барбатла. Амма Алпандин шагъдиз я тахт, я гыукум, я абуркай рахунни кламач - адан хура гъахъ диндин Экв кукькьена, ам а Экуналди рекъе гьатнава.

Кьве йисуз шагъ Ваче, вич Алпандин вилликан машгъур шагъ тирди чуьнуьхна, пак Алпан дагъдин ченерив гвай Мамух хуьруьн яйлахда, чубанри кьванерикай эцигай, кукьвал кьубани хаш алай гъевечи квалеве яшаммиш жезва. Ада мамухвийриз цийи диндикай, адан иервикай вязер клелзава. Месиьг-

дин пак загъид гьакъикъатда вуж ятла шак авур мамухвийр адан вязерин, кьенивиллин, руьгъдин микъивилин члалахъ генани жезва. Абуру чпин рухвайрикай гьар члехи хва Вачедив гвай имандиз аманат ийизва, яни “ваче-хваллиз” вугузва, абурни чпин уьмуьр лезги вилаятра Месиьг Иешуадин дин чуклурни бахшда...

Гилан Мамух хуьруьн тухумрин бинеяр кутур бан-бубаяр гыи Ваче шагъдивай незурь кьачур “ваче-хвар” я. Гыи гыисабдай - романда вичи ихтилат ийизвай жегъил итим, писатель Антеран бан-буба Антерни...

Кьарин зиярат тир, вичел пак не валай Алпан дагъдин кьаяйрин а патал, садан кьвачни галачир, рагарин юкьва чуьнуьх хъанвай кьакъан яйлахдал Ваче пачагъдин кьадим квал гилани алама. Мамух хуьре аниз фидай рехъ чидайбур, аниз физивайбур тек кьве кас я - хуьруьн почталъон Чайгъун, ам телеф хъайидалай гуьгъуниз - адан хва Шуай. Дуьньядин лезетрикай пегъриз тир, жемиятдин крарик акахъ тийидай и авлия ксарив гвай дин масад я, абур дуьбаяр ийиз фидай чка хашуниз икрам авур бан-бубайрин сурар алай чка я. Гьелбетда, совет гьукуматдин сиясатдихь галаз са жуьредин динарни кьурди туш, вилликан мискиндикай советри клуб авуна, амни цийи дин гъаз атай арабри, Вачедин килиса члурна, адан кьадал эцигнавайди тир... Советрин гьакимар Алпан дагъда авай мусурман пирерни, кьадим Ваче пачагъдин квални, барутар кутуна, чуклуриз кланз гьавалат хъанва. Мамухвийрин чпин рикелайни, бан-бубайрин бязи адетрал клелвай амал ийизматлани, чеб мусурманар тирдини фадлай алатнава. Анжах Чайгъунни Шуай эвелан диндиз, Месиьг Иешуадин диндиз, вафалу я, ам патал абур чпин чанарилайни гыл кьачуна...

“Ваче-хвар” романда кыле физивай вири агъвалатар, вири рекъер-хуьлер, вири гуьруьшар, вири ихтилатар и кьве кьагъримандин кьаматрал “элкьеззвайбур”, Пак Месиьгдин дин гумай, а диндив кьадайвал уьмуьр тухузвай Чайгъунахъ, адан хва Шуаяхъ ва абурин кьисметрихъ галаз алакъада авайбур я. Яни гыи и кьве кьамат, зурба романдин мана гвай кьве образ, чаз, кьенин клелдайдаз, са вуч ятлани лугъун, тарс хуьн патал арадиз гъанвайбур я. Масакла жеч. Мегер нехирбан Шагъ-Бубади чаз гъевечи тарс ганани? “Азиз хва! Такабурлу хуьхъ лазим тир макъамда, зи такабур кьвачик кутаз алахъмир!” - талаабна ада вичин хцивай.

Мукъу патахъай, мамухви Чайгъунани адан хва Шуаян кьаматар, гьелбетда, А.Къардаша чи тарихдин кьил-кьилел хун патал, адан хъипрепар куклурин патал, чи руьгъ зурзурун патал, чи рикел чи бинеяр, атай рекъер хун патал арадиз гъанвайбур я. Яни Чайгъунани Шуая хвенвай дин-имандин микъивал, дуьзвал, сабурлувал, регим чи халкъдин гыиле четин рекъе руьгъдин пайгар хуьн патал арадиз гъанвайбур я. Амма...

Вичин кьени кылихдал хуьруьнбур гьейран ийизвай, вич ядайлани, чуьк тийидай, “сабур хуьхъ, кьарай хуьхъ, умуд атлумир” лугъудай диндиз ибадат ийизвай Шуай - алпан гьарфар чизвай, Ваче пачагъдин квалеве а гьарфарал кхъенвай кьадим кьаргъуяр хуьзвай Шуай - кьве чна чаз, чун авай гьалдиз, чи кьисметдиз, дуьньядин гьалариз вил вегъейла, ажайиб, кьариб кас хъиз акъвазва эхир!

Чи эвелан диндин-имандин, “жуван душмандин душманвал хъийимир” лугъудай хашпара диндин кьануналди 1500 йис идалай вилик гыи, намус, гъахъвал, регим вине кьаз уьмуьр тухвай чи бан-бубайривай эвела дин, ахпа чилерни хуьз хъаначир эхир. Гыинихъди эверзава чаз и романди? Члехи, микъи терезар гъаз веревирд авуртла, романдин кылин мана-метлеб зурбади, экъуди, кьадим члаварилай инихъ инсаниятдин кьени мурадрихъ, марифатлу ва инсанперес философиядихъ галаз сад хъиз ван ийизвайди я: ша чун сад-садав микъи рикелди

эгечлин, кьеве авайдан гыл кван, нефсиниз кьезил жен, сабур хуьн, жуваз писвал авурдаз писвал хъийин тийин... Бес гьар девирда инсандин, инсаниятдин уьмуьрда агъавал ийизвай азгъун, инсаф авачир кьуватрин хура вуч акъвазарда? “Заз зи иманди инсан яна кьин кьадагъа авунва” лугъузвай, дяведиз тухузвай поезддихъай галатна, хуьруьз хтай Чайгъун, дизертир яз гыисабна, са гъахъ-дуванни тавуна, кылин куклвалай яна гадарай кьуватрин хура вуч акъвазарда? А кьуватар авазва эхир, абур чазни чидайбур я. Романда абур мусибатдин вагъшивилер ийизва: вичикай масадаз зарар авачир микъи кас Шуай рекъизва, адан юксул квалериз цлай язава, Вачедин квал хъиткьинарзава, “чин авачиз чан алай кьуватри”, кьадим кьаргъуяр кьакъудиз атана, рагъ алай юкьуз алим Эдгьемазни адан хизандиз зулум ийизва... И кьуватрин хура Чайгъунани Шуая хвейи дин-имандивай дурум гуз жедайтла? “Жув хъиз, жуван душманни клан хуьхъ” лугъузва Ваче пачагъдин, Чайгъунан, Шуаян динди. Им алим Эдгьем, адан паб ва диде яна кьейбурузни инсаф кьезва лагъай члал жезвачи?

Шуай телеф хъана, адав гвай алпан кьахъна, амма, лугъузва чаз мадни романди, загъидрин “силсилади” хвейи кьени, микъи Экв, Нур туьхвенач. Шуая, кьилел кьеведай зулумдикай аян хъана (ахвар акуна), кьадим кьаргъуйрилай чин кьахъчуна, ам писатель Антерав агакъдайвал авунва. Са гыхътин ятлани тек са вичиз чидай кьатлунрай Мазанов Антер Шуаяз вичин “рехъ” давамардайди, ватандин кьадим тарих хуьдайди, адан дувулар мягъкем ийидайди яз акуна.

Шуаян кьаргъуяр клелиз чирай, гыи Шуаян хътин регимлу рикл авай, дерин чирвилеринни гъахътин геле авай Антера мамухвийр, халкъ гыи жуьреда хуьда, гуьгъунин несилриз вуч тада, гыи рехъ кьалурда? Вичин такабур, кылин винизвал кьвачик кутурла, эхиз тежезвай нехирбан Шагъ-Бубадин “рехъ” кьалурдани? Ва я туш, “кямир адак” лагъана, вич яна кьейи Сардаралай гыл кьачур пак Шуаян “рехъ” кьалурдани? Сад ава - дерин чирвилерин иеси хъана, халкъдин руьгъдин хазила девлетлу авун, сад ава - кар чкадал атайла, халкъ хуьн патал кам кьачудай виклгъвал авун, гъахъ винел акъуддай рекъиз экъечлун. Мад са “философия”, са “тарс” ала эхир и чилел: гъахъ хуьн патал женг члугуна кланда.

Гыи жеда чун регимлу, сабурлу. Ахпа вуч?

“Ваче-хвар” романдин кьорулуш са шумуд кьатунинди, манадихъ тухузвай рекъер кьекъвейбур, вакъияяр яргъи девирда кыле физивайбур я. Са макъалада вири лугъуз хуьн четин я. Мадни, лугъун тавуна жедач, аз романда чарасузбур тушир агъвалатар, вакъияяр, кьаматар, ихтилатар авайди хъиз, абур романдин еке мана-метлеб далдадик кутазвайди хъиз акуна. Зи фикирдалди, “Ваче-хвар” роман, и “гъуьргъуьвал” арадай акъудна, сигъ, тамам клалубда хтуна, жезмай кван фад урус ва маса члалариз элкьуьрна, чап авунайтла, ажеб жедай. Теснифнавай эсер ятлани, адай чи тарихдикай, чи ацукъун-кьарагъуникай, чи милли кылихрикай, чи тлалрикай, чи мурадрикай маса халкъаризни гьакъикъи малуматар жагъидай. Бязи, за лагъай “артухан” чкаяр са мураддалди - милли литературадин эсердиз патан клелдайда “экзотикадин интерес” авун патал - кутунвайбур ятла, им автор Дагъустандин прозадин накъан йикъахъ элкьуьн хуьнуна лагъай члал жедай. Месела, Дагъустандин твар-ван авай писатель Агъмедхан Абу-Бакар гыи “экзотикадин интерес” гъаз уьлкведин зурба майданра машгъур хъанай. Амма адалай инихъ зур асир алатнава, девирар, инсанар дегиш хъанва, чара-чара миллетрин векилриз садакай-садаз хабар ийидай, садаз-сад чирдай литературадин эсеррилай гъейри маса чешмеяр, мумкинвилер гзаф хъанва.

Лезги Няметан - 90 йис

Къиникъилай гуьгъуьниз
давам жезвай уьмуьр

Шаирдикай рикел хкунар

Азиз МИРЗЕБЕГОВ,
филологиядин илимрин
кандидат

(Эвел 24-нумрада)

Лезги Нямета вичин тарихдиз талуьк шиирар вири фактарин би-недаллаз кхьенвайди къейднай ва абура вичи гич са гьалатни ахъай тавунвайди малумарнай. Ахпа ада вичел миллетчивилин тлагьма алк-лурзавай ва вич азербайжан халкъ-диз акси я лугъузвайбуруз жаваб ганай: "Зун са халкъдизни акси туш, иллаки - азербайжан халкъдиз. Вучиз лагьайтла, и халкъдин арадай зи муаллимар хъайи, зи вилериз гьакъикъатдин нур, сифте яз заз жуван дидед чалал кхьин меслят къалурау, Исмаил Шихлы хътин писателар ва Микаил Рефили хътин алимар акъатнава".

И члавуз Султан Гьажибалаев адан гаф атлуз алахънай. Ада чка-дилау гьарайнай:

- Лезги Нямет, вун ви гьалат-рикай рахух!

Нямет муаллимди гьасятда адаз жаваб ганай:

- Юлдаш Гьажибалаев, ижлас эгечлайдалай къулуьх куьн зун тах-сирлу ийиз, захъ квачир тумар ака-лиз алахънава. За куь гаф атланач. Гила зав зи гаф лугъуз тур. Заз ма-нийвалмир.

Советрин девирда райондин къиле авай касдиз ихътин гафар лугъун гьар садалай алакьдай кар тушир.

Ахпа Лезги Нямета вичи къвалахзавай мектебдин директор Щубинан гафариз жаваб ганай:

- Инал къарагна рахай Щубина за вичи мектеб монастырдиз элкьурнава лугъун айиб къязва. Гьелбетда, а гафар за адаз лагъна-ва ва дуьзни авунва. Чна мектебда художественный самодетельностдин кружок ахъяйнавайди тир. Анай лезги чалал азавай манир-ин ван къезва лугъуз, Щубина а кружок агализ тунай. Ахпа чна эде-биятдин кружок тешкилна. Гьамни Щубина агализ тунай. Вучиз ла-гьайтла, ана аялри лезги чалал шиирар келзавай. Гила куьне лагъ: мектебдай манизин, шиирин ван къезвачтла, аниз монастырь тал-гъана, вуч лугъуда?!

Бюродин ижласдин эхирдай Бакудай атанвай генерал Гьуьсей-нов рахана, ада коммунизмда халкъ-кар сад-садак какахъдайди ва эхирдай са халкъ амуькдаиди, гьвечли халкъари чпин милли ихти-яррин патахъай жегл чуьгун гьаван-кар тирди къейднай.

Бюродин ижласдилау гуьгъуь-низни гьам Лезги Нямет, гьамни "Ри-кин гаф" къватлалдин членар, КГБ-диз эвериз, хейлин вахтунда ин-жиклу авунай. Гьа ихътин инжиклу-вилер, гьа ихътин руьгъдин террор себеб хъана. Лезги Нямет чи ара-дай вахтсуз фенай...

***

1985-йисан сентябрь тир. Лезги Нямет Кцлар шегьердин азарханада къатканвай. Зун адал кыл чуьгъаз фенай. Ада заз йифиз вичиз акур ахар ахъайнай. Вич фена акъат-навай лагъана Кьутунхъарин хуь-

руьз. Илифиз клан хъана Алирза Саидован къвализ. Амма, гьикъван рак гатанатлани, ам ахъайдай кас хъанач. Алирзади вич къабулнач лагъана Лезги Нямета. "Аквадай гьа-ларай, зун рекьидай хътинди туш", меци икел лугъузвайтлани, шаирдин чина перишанвилин лишан авай...

Къве шаирни кьели дустар хъу-нилай гьейри, идеядин рекьин юл-дашарни тир. Лезги Нямета вичин къисметни гьадан къисмет хъиз же-дайди гьисснавай. Гьавилай адаз ахварай Кьутунхъарин хуьрни Алирза Саидован къвал акунвай.

Зун а члавуз 25 йиса авай же-гьил тир. Жегьил члавуз инсандиз и дуьнья эбеди яз ганвайди хъиз жеда. Ада садрани къиникъикай фикирдач. А вахтунда Лезги Нямет рекьин мумкин тирди зи хиялдайни физвачир. Ятлани, шаирдин се-филвал акуна, зун адаз сабуру гуз алахънай: Нямет муаллим, куьн гьеле юкьван яшарин итим я. Куь-не къиникъикай фикирдай вахт туш. Инсан азарлуни жеда, сагъни хъже-дайди я... Иншаллагъ, къе-пака сагълам хъхъана, экъечда куьн и азарханадай. Жуван рикиз пис фи-кирар гьимир...

Шаирди заз, гьам-хифет къвахъ-завай вилералди килигна, лагъанай:

- Азиз, Алирза Саидов рекьид-алди вилик зун адан патав гвай. Адаз "Рикин гаф" эдебиятдин къва-талдиз за регьбервалзавайди чиз-вай. Ада заз веси авунай: "Нямет, дегъ девирра инсанри цайлапан-дикай хъанвай цай туьхурдачир. Ам хуьдай. Ииф-югъ адал къараву-лар акъвазардай. "Рикин гаф" цай-лапандикай хъанвай цай я. Ам хуьх... Гила за кьез, жегьилриз, веси ийизва: зи къилел вуч къведатла, чизвач. Кар я, зун амуьк тавуртла, "Рикин гаф" къватлал квел, жегьил-рал аманат хъурай. Куьне адан цай туьхурмир. Куьне ам вилин нини хъиз хуьх!"

Лезги Нямета гьисснавайвал хъана. Са тимили члавалай, 1986-йисан 9-январдиз, ам рагъметдиз фена. Адан сур Кцлар шегьерда лезги ватанпересрин зияратдин мак-андиз элкьвенва...

Рекьидалди вилик Лезги Няме-та вичин уьмуьрдин юлдаш Айиша халадиз веси авунай: "Зи чап та-хъанвай шиирар хуьх. Са вахт къве-да, абур инсанриз гьерек жеда".

Айиша халади адан весидал амал авуна. Шаирдин шиирар ада вилин нини хъиз хуьзва. Амма ча-лай, жегьилрилау, Лезги Нямета чаз авунвай весидал амал ийиз алакь-нач: "Рикин гаф" эдебиятдин къва-тал хуьз хъанач.

***

Дуьньядал инсанрин суддилау члехи са суд ава. - Аллагъдин суд! Зун жуван уьмуьрда акур гзаф къвалахри и кардихъ члалахъарна.

Лезги Нямет кьейи зур йисалай ам желеда тваз алахъай КГБ-дин къуллугъчяр пудни са юкьуз къе-на. Чпин гьилибанрив адалай ши-каятдин чарар кхъиз тур, Кьубадин кбешникар пудни са юкьуз чпин ка-бинетрай къенваз жагъанай. Абуру чпи чеб янавай. Лезги Няметалай шикаятдин чар кхъейбурукай сад шаир кьейи йисни зуралай и дуьнь-

ядай фенай. Лезги Няметалай ши-каят авур мад са касдин къилел мусибат атанай. Ам гзаф члехи му-сибат я ва заз инал адакай кхъиз кланзавач.

***

Бакудавай миллетчи регьбер-риз хуш атун патал Кцлар райондин партноменклатура хамарай акъат-завай. Абуру чкадин лезги патриот шаирриз вил гана, экв тагуз алахъ-завай.

Са сеферда за мад Лезги Ня-метавай жузуна:

- Вучиз вири гьакимриз шаир-рикай хъел къезва? Вири девирра гьакимар шаиррихъ галаз вучиз душманвиле хъана?

Шаирди, дериндай са угъ чуь-гуна, лагъанай:

- Чи къисмет гьахътинди я, хва!..

И месэладин гьавурда акъун патал-ди а гьакимрин уьмуьрдин рекьиз вил вегьин лазим я. Абурукай гзаф-бур жегьил вахтара поэзиядал маш-гуьл хъайибур я. Амма абурукай са-дакайни халисан шаирар хъанач. Вучиз лагьайтла, эдебиятдиз вичин къанунар ава, уьмуьрдиз - вичин. Шииратди гзаф члехи зегьмет, михъи-рикел, дуьзвал, дугъривал тлалабда. Ахътин къилихар а гьакимрик садак-ни квач. Гьавилай абур, поэзияди-вай къерех хъана, сиясатдал маш-гуьл кьезва. Сиясатда ахътин ерияр гьерек къезвайди туш.

***

Лезги Нямет 54 йисуз яшамис хъана. Амма вичин гьа куьруь уьмуьр ада халисан шаирдин уьмуьр хъиз къиле тухвана: садан виликни къил агъуз, гардан клир та-вуна, гьалал зегьметдалди, мерд-вилелди, уьтквемвилелди, такабу-лувилелди.

Лезги Няметан уьмуьрдин ре-къи халисан инсандивай гьихътин жемиьта, къурулушда, режимда хъайитлани вичин намус, гьейрат, итимвал, инсанвал, гьалалвал, дуьзвал, михъивал хуьз жедайди субутзава. Гьа ихътин ксар я гьар са халкъдин милли девлет, дамах ва такабур!

Лезги Нямет чи арада амачиз 36 йис я. Вахт, саки дагъдин сел хъиз, тади къаз физва. Накъ чи арада акур ксар къе акъаз амуькзвача. Вучда, тлелиятдин къанунар гьукуматдин къанурилай тафаватлу я: абур я угърийривай чуьриз жедач, я дугъ-рийривай. А къанури чпин кар акъ-вазва... Амма са гьакъикъатди чаз сабуру гуьза: члехи шаиррихъ къве уьмуьр жеда: сад чпи къиле тухвай уьмуьр, садни къиникъилау гуьгъуь-низ давам жедайди. Лезги Няметан алай девирда къвед лагъай уьмуьр я. Вич къе чи арада амачтлани, ада чаз ядигар яз тунвай эсерри гила адан къвед лагъай уьмуьр давамар-зава, Лезги Няметан звезда къе гьа-бур чахъ галаз рахазва...

Беден кьени куз ама зи,
Рикили ишигъ гуз ама зи.
Къилел атай къисайрикай
Къиле тлурфан, зуз ама зи.

Авач клусни галатна зун,
Авач кламуз аватна зун.
Эл паталди, экуь рагъ хъиз,
Кузва даим циферикай,
Ииферикай хкатна зун!..

Аваданлу ийизва

Алай йисуз Мегьарамдхуьруьн райондин
ругуд хуьре паркар туькьурзава

Чн мухбир

Мегьарамдхуьруьн районда "Квалер ва ше-гьердин шартлар" милли проектдик акатзавай фе-деральный "Алай аям-дин шегьердин шартлар арадал гьун" программа къилиз акъудиз са шумуд йис я. "Лезги газетдиз"

муниципалитетдин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, ци и программадин сергьятра аваз Советский, Самур, Билбил-Къазмаяр, Чахчарин-Къазмаяр, Цийихуьр ва Бут-Къаз-маяр хуьрера аялар къугъвадай махсус майданарни галай паркар туькьурзава. Алай вахтунда къвалахар, лугъудайвал, худда ава.

Мегьарамдхуьруьн райондин къил Фарид Агьмедова къейд-завайвал, муниципалитетди ихтилат физвай программада иш-тиракунин нетижада хейлин хуьрера жемиьтадин мулкар ава-данлу ийидай, чкадин агъалийриз ял ядай къулай шартлар теш-килдай мумкинвилер хъанва.

Къейд ийин хъи, винидихъ тварар къур хуьрера паркар туь-кьурун патал, санлай къачурла, 19 миллионни 288,46 агъзур манат пул харждайвал я. Такъатрикай 15 миллионни 776,716 агъзур - федеральный, 159,361 агъзур - республикадин ва 3 мил-лионни 352,383 агъзур манат райондин бюджетрай чара авунва.

Цийи мектеб

Ахцегь районда алай вахтунда госуьдарстводин
са шумуд программа къилиз акъудзава

Агьмед МАГЪМУДОВ

"Лезги газетдиз" муниципалитетдин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, госуьдарстводин "Хуьруьн мулкар комплекснидаказ вилик тухун" программадин сергьятра аваз, районда келдай 120 чка авай цийи мектеб эцигзава.

Пудратчи кархана-дин - "Южная строитель-ная компания" ООО-дин векилрин гафаралди, объектдал 22 касдикай ибарат бригадади зегь-мет чуьгъазва, эцигунрин къвалахрал техникадин 4 уьлчме желбнава.

Къенин юкьуз ина къецепатан ва къенепатан коммуникацияр тухвана ва образованидин идара алай мулкар аваданлу авуна акъалтарнава. Гила лагъайтла, устларар ракларар кутунин ва цлар-из шир ягъунин къайгъуйрик ква.

Мектеб алай йисуз ишлемишиз вахкун фикирдиз къачунва.

Зулуз акъалтларда

Районда къилиз акъудзавай къвед лагъай программа "Ше-гьердин къулай шартлар" твар алайди я. Адан сергьятра аваз дагълух Чуьругрин хуьре парк аваданлу ийизва.

Муниципалитетдин администрациядин делилралди, исътда паркунин мулкарал плитка тунин, аялар патал махсус майдандин чиле резин тунин, эквер тунин ва скамейкаяр эцигунин къвалахар акъалтарнава. Мукьвал девирда аялрин майдан спортдин ва къугъунардай тадаракралди таъминарда, махсус жугъун чуьгъа-ва ва кул-кусар цада.

Пудратчи карханадин векилдин гафаралди, вири къвалахар планда къалурнавай вахтар фикирда къуна тамамарзава, про-ектдин 60 процент къилиз акъуднава. Чкадин агъалийриз мукь-вал тир зулуз чпин азад вахт цийи паркуна ял ягъиз акъуддай мумкинвал жеда.

Эхирдиз мукьва жезва

"Хуьруьн мулкар комплекснидаказ вилик тухун" программадин куьмекдалди Ахцегьа 60 чка авай аялрин бахча эцигзава. Цийи дарамат секуь галай къе гьава-дикай ибарат я.

Ахцегь райондин ад-министрациядин пресс-къуллугъди раиж авур делилрай якъин жезвайвал, алай вахтунда объект инженерно-технический ком-муникациярик кутазава.

Алай аямдин истемешунар фикирда къуна эцигзавай аял-рин бахчада къвалахрин саки 95 процент тамамарнава. Им про-ект къилиз акъудун эхирдиз мукьва жезва лагъай члал я. Алай йисан зулухъай идара аялар къабулиз гьазур жеда.

Жасмина САИДОВА

Алатай гьафтада “Дагъустан” РИА-дин майдандал алай вахтунда агъалияр патал иллаки важиблурбукай сад тир яшайишдин квалер пулсуздаказ газламышунин месэладикай рахана. Республикадин журналистрихъ галаз хъайи гурьушдал “Газпром газораспределение Дагестан” ООО-дин руководитель Олег Чиглинцев ва Росреестрдин РД-да авай Управленидин кьил Арсен Пирмегмедов атанвай. Абуру “Яшайишдин квалер газламышун” программдин кьетпенвилерикай ва ам республикадин мулкунал уьмуьрдиз кечирмишзавай гьалдикай суьгьбетна.

Пулсуздаказ газдик кутунин гьерекатдик экечI

Риклел хкин, 2021-йисан апрелдиз, РФ-дин Президент Владимир Путина уьлкведин агъалийри чпин шегьерлилай кьерехда авай квалер газдин линийрихъ галктурунай гьакь гун лазим туширдакай лагъанай. Ада Федеральний Собранидиз рекъе тур Чарче 2021-2022-йисарин вахтунда хуьрерин (поселокрин) кьенепатан газопроводрик галкпур тавунвай квалер газламышунин гьерекатдик йигинвал кутун тапшурмишна. Идалай гурьуьниз гьукуматди агъалийрин гьакь галачиз тади гьалда газламышунин “рекеьрин карта” тестиькарна. Газдин магистралар члугунин карда жезвай харжияр Газпромдиз вичин хивез къачун теклифнай. Алатай йисан 1-июндиз РФ-дин Госдумади “Россия-дин Федерация газламышунин гьакьиндай” закондик кухтунвай дегишвилер тамамдаказ къабулна.

Пулсуздаказ газламышун вуч лагъай члал я, нивай адак умуд кутаз жеда ва и кар патал вуч авун лазим я? Инал ихтилат физвайди 2020-йисан 1-январдин делилралди шегьердин ва я поселокдин (хуьруьн) кьенепатан жуьредин газ пайдай сетар тухванвай мулкарикай я. И чкаяр тамамдаказ газламышун патал “догазификациядин” программа туькпурнава. Амма, са кар кьейд авун важиблу я: пулсуздаказ газдин турбар аванжа иесидин участокдин сергьятдал кван тухузва. Кьенепатан, яни и ва я маса касдин хусиятда авай чкаяр газламышуниз акъатзавай харжияр анин иесидин хиве жеда.

Олег Чиглинцева хабар гайивал, “Социальная газификация” программдин сергьятра аваз республикада кьенин йикъалди 167 квалин патав кван газ гьанва.

“Чна гьар са объектдиз талуьк тир планграфик туькпурнава, адан бинедаллаз республикада газламышунин квалал кьиле тухузва. Кьенин юкьуз адак 2147 квал-майишат акатзава ва и план, гьелбетда, агакъзавай арзаирилай аслу яз, гьар юкьуз дегиш жезва. Программа уьмуьрдиз кечирмишунин нетижада республикада 167 квалив газ агакъарнава”, - лагъана ада.

Компаниядин руководителди кьейд авур-

вал, вири кваллахар газламышунин Сад тир оператордин такъатрихъди ийизва. Им лагъайтIа, и программадин асул кьетпенвал я.

“Чи гьисабунралди, гзаф яргал тушир мензилдиз газдин турба члугуниз идалай вилик агъалиди тахминан 160 агъзур манат харжзавайди тир. Гила и пул кьенят хьунилай гьейри, чкадин властдин органри ийизвай чалишмишвилерални акъвазиз кланзава. Месела, Дагъустандин зегьметдин ва яшайишдин рекъай вилик финин министерстводди тIимил таъминвал авай хизанриз гузвай звездин такъатрин кьадарни тестиькарнава. ИкI, ихтин хизанривай чилин участокдин кьенепатан кваллахар тамамаруниз ва газдин тадаракар маса къачуниз, абур лазим чкадал тайинаруниз ийизвай харжиярикай тахминан

ламыш хъана, квалин гьакьиндай лазим тир умуми делилар гудай ва абур гьерек маса докуменрихъ галаз санал электронний кьайдада Росреестр диз ракъурдай ихтияр ава. И делилрин куьмекдалди чавай иесидин хусиятчивилини ихтиярар регистрация ийиз жеда”, - кьейдна Пирмегмедова.

Кьейд ийин, Дагъустан Республикадин районриз (хуьрериз) тIебии газ гьиз сифте башламышай 90-йисарилай инихъ гзаф вахт алатнава. Гьелбетда, къакъан дагъларин региондин шартIара и кар кьилиз акъудун четин, бязи вахтара гьатта мумкин тушир кваллахдизни элкьвена. Амма сифтебурукай яз газламышнавай ва арандин мулкунал алай Мегъарамдхуьруьн райондин Азадогъли хуьр, амай вирибурукай хкатна, тек сад яз тIебии газ авачиз амуькун алапатдин, гьатта гьавурда гьат тийидай кар я. Месэладин патахъай гзаф сеферра арзаарни кьеней, депутатри вини дережайрани кьейд авунай, макъалаарни чапнай. Амма гьалар, малум хъайивал, кьени са акъван дегиш хъанвач: ракъун рекьне кьве патал пайнавай ва вичин мулкунилай газдин магистралдин турба физвай и хуьруьн са паюнилай гзаф кван агъалийри пичера кьени кларасар кузва. И кардин “сир” вуч я лагъай суал чна пресс-конференциядал газдин идарадин руководителдизни, хуьруьн агъалийризини гана. Жавабар гьар жуьредин бур хъана: газдин системада Азадогъли газламышнавай хуьр яз къалурнава, хуьруьн агъалийри лагъайтIа, гьакимрилай арза-ферзе ийизва. Гьар гьикI ятIани, гьакьикъат сад я: вичин квалин (майишатдин сергьятдив) газ агакъ тавунвай агъалийриз, кардик кутунвай программидикай менфят къачуна, вичин гьакьиндай арза, маса кас арада авачиз, рекъе твадай мумкинвал ава.

ПРОГРАММАДИК ЭКЕЧIУН ПАТАЛ ВУЧ АВУН ЛАЗИМ Я?

Сифтени-сифте, агъалийри чпин хуьруьн гьакьиндай делилар, Россиядин Федерация газламышунин сад тир оператордин (ЕОГ) официальной портал (connectgas.ru) ачухна, ахтармишна (хуьруьн адрес кььена) кланда. Эгер хуьр программидик кутунватIа, сайтдин махсус чин ачухун ва талуьк кьайдада арза рекъе тун лазим я. Арза гьакIни “Госуслуги” сайтдин куьмекдалди ва я “Зи документар” МФЦ-да гуз жеда. Са йикъан вахтунда арзадиз килигда ва, эгер ам регистрация авуртIа, агъалидин электронний адресдиз нумраяр къалурнавай чар кжеда. Идалай гурьуьниз документар ахтармишда.

Лазим тир документар: паспортдин делилар, капиталный эцигунрин объектдин ва ам алай чилин иеси тирди тестиькарзавай документ, СНИЛС, ИНН, са сьтда харж ийизвай газдин кьадар (эгер ам 7 кубометрдилай гзаф хьун мумкин ятIа), алакъа хуьдай телефондин нумра.

Арза регистрация авурдалай кьулухъ 30 йикъан вахтунда газламышунин гьакьиндай икьардин проект гьазур тирдакай хабар гуда. Эгер и вахтунда и ва я маса себебар аваз арза элкьурвайтIа, адан гьакьиндай ва себебрикай кез хабар гуда.

Гурьуьнин камар технический мумкинвилер тайинарун, икьар кутIунун, квал гьазурун ва нетижада газдин турбадихъ галкпурун жеда.

Мад сеферда кьейд ийин: пулсуздаказ газламышуникай рахадайла, ихтилат физвайди анжах куь квалин (чилини) сергьятрив агакъаруникай я. Кьенепатан харжияр иесидин хиве ава.

Месэладиз талуьк яз арадал кьеззавай вири суалриз тамам жавабар винидихъ къалурнавай сайтдай жагуьриз жеда. Идалайни гьейри, газдин идарайрин пулсуздаказ зенг ийиз жедай кузвай линияр кардик ква - **8-800-101-00-04; 8-8722-67-28-88.**

Эхирдайни эвер гуз кланзава: эгер куь квал-хуси майишат газдин линийрик кутунватIа, идакай талуьк тир идарайриз делилар рекъе тур, уьлкведин мулкунал кардик кутунвай пулсуздаказ газламышунин гьерекатдик экечI. И кар патал лазимди анжах телефон (смартфон) ва интернет я.

“Акьуллу” кьурулуш

Чи мухбир

Махачкъаладин куьчейра транспортдин «акьуллу» системаяр (ИТС) кардик кутуни виле акъадай хьтин нетижайрив агакъарнава: I Петрдин ва Расул Гьамзатован проспектрин машинар ахъайдай мумкинвал 14 ва 12 процентдин артух хъанва, яни и шегьеррай фин патал гила виликандалай тIимил вахт серф ийиз жезва. Вуч лагъай члал я им?

Меркездин агъалийрин гьакьикъатдиз элкьвенвай шикил ам я хьи, шегьердин бязи куьчейра датIана “пробкаяр” жезва. Эгер виликдай абур и ва я маса себебрихъ (мярекатрихъ) галаз алакьалу тиртIа, гила и куьчейри “ял язавай” вахт саки акъазвач. Им лагъайтIа, машинрин кьадар артух, гьа са вахтунда куьчейр виликдай авай гьалда амаз хьунихъ галаз алакьалу я. Кьилинди ам я хьи, кьадардилай гзаф гьерекатдик акатнавай куьчейрин кьадар кьвердавай гзаф жезва.

Гьаниз килигна, Махачкъалада транспортдин гьерекатдал гуьзчивалдай, гьина гьихьтин гьалар аватIа ахтармишдай ва идакай водителар виликамаз хабардардай “акьуллу” системаяр кардик кутаз башламышнава. Идакай и йикъара “Дагъустан” РИА-дин майдандал кьиле фейи пресс-конференциядал “Урбантех” компаниярин дестедин интеграциядин проектдин департаментдин директор Игорь Канатченкоди малумарна. Адан гафаралди, ИТС-дин системаяр кардик кутуни Махачкъаладин администрациядиз гьакьикъи вахтунин кьайдада аваз кьадардилай гзаф гьерекат авай, кьве куьче сад-садал гьалтзавай ва гзаф кьадар машинар кватI хъанвай куьчейр гуьзчивилик кутай, ДТП-яр хъайи кьайриз тади гьалда рекъе гьатдай ва общественный транспортдин кваллахдал гуьзчивалдай мумкинвал гузва. Риклел хкин, Махачкъаладин агломерацияда ИТС кардик кутаз алатай йисан ноябрдилай башламышнай.

Игорь Канатченкоди хабар гайивал, алай вахтунда проектдин кьвед лагъай пай кьилиз акъудиз башламышнава ва ам алай йисан зулухъай тамарда. Кьвед лагъай паюнин сергьятра аваз делилар гьалдай центрада телефонрин станция ва рекьерин гьерекат идара ийидай Центрадин ир-телефония туькпурнава. Техникадин и такъатри операторриз жуьреба-жуьре идарайрихъ галаз тади гьалда алакьалу жедай мумкинвал гуда.

Махачкъаладин куьчейра светифоррин кьуд объект алай аямдин истеммушунрив кьадайвал туькпурнава. И кар патал транспортдин ва кьвачикъачи кьекъведай бур патал 48 светифор, 8 видеокамера, рекьерин 4 контролер ва машинрин гьерекат ахтармишдай 20 детектор тайинарнава.

- ИТС-дин гуьзчивилик квай сергьятрик Махачкъалада кьуд куьче акатзава: I Петрдин, Расул Гьамзатован, Ярагъ Мегъамедан ва Коркмасован тIварарихъ галай проспектар. Шегьердин гзаф агъалийри ИТС-дин кваллахдин нетижайрилай, иллаки “къацу лепедин” кьайдада аваз кардик квай светифоррин кваллахдилай разивалзава, - кьейдзава И.Канатченкоди.

2022-йисан октябрдалди Махачкъаладин Акушинскийдин тIварунихъ галай проспектдани светифоррин 9 объект алай аямдин кьадайвал туькпурда. Машинрин рулрихъ ацукънавай бурз и ва я маса рекъе авай гьалдикай, малум хъайивал, куьчейра тайинардай электронний баннеррилай виликамаз хабар гуда.

Хазран КЪАСУМОВ

Къецепатай эцигнавай сергьятрин шартара хуьруьн майишат вилик тухун, гьасилзавай хуьруьн майишатдин продуктар артухарун, дурумлу экономика арадал гьун кьилин месэлайрикай садаз элкьенва. СтIал Сулейманан районда и месэлайр гьи гьалда ава? Карханайра, лежбервилин майишатрин, арендаторрин участока чуьлдин кьвалахар гьикI кьиле физва? Хуьруьн майишатдин хиле райондин вилик гьихьтин везифаяр акъвазнава?

И ва хуьруьн майишатдихь галаз алакьалу маса суалриз жавабар жагьурунин мураддалди чун райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин начальник Къазиагьмед КЪАЗИАГЬМЕДОВАХЪ ва адан заместитель Гьамидин АБДУЛКЪАФАРОВАХЪ галаз гьуьруьшмиш хьана, гьуьгьуьлай са шумуд майишатдиз фена. Эхиримжи вахтара районда и хел вилик тухуниз екез фикир гузва. Нетижда райондихь агалкьунарни жез-

Хуьруьн майишатдин продуктар гьасилзавай бур дигидай целди вахт-вахтунда таъминарунихъни еке метлеб ава. И кар патал "Ашагастальский", "Калаган" къаналрал ремонтрин, дуьз къайдадиз хкунин кьвалахар тамамарна. Хуьруьн майишатдин продукция гьасилзавай-буру 64 километрдин ва хуьрерин администрацийри 28 километрдин къаналар чпин къуватралди ремонтна. Нетижда дигидай яд гьам карханайрал, гьамни арендаторрал, агьалийрал вахтунда ва бес къадарда агакьзава. Алай вахтундани вацара ва къаналра яд бес къадар ава.

Идахъ галаз санал, районда яд стIал-стIал гудай къайда кардик куьтава. ИкI, алай вахтунда районда 1550 га багьлариз, 490 га уьзуьмлухриз, 25 га картуфрин, 30 га халидин салариз яд стIал-стIал, веькерин 42 га чилериз марфадин къайдада гузва.

Зулун магьсулар канвай никлерилай гьейри, гатфарин чуьлдин кьвалахар 3941 гектар багьлара ва 1670 гектар уьзуьмлухрани кьиле тухванва.

Санлай къачурла, районда 2498 гектар багьлар ава. Абурукай 1159

дай къарагьарнава, и кар давамари ийизва. Алай йисан зулухъай 800 гектардилай виниз майданра цийи багьлар кутун планламишнава.

Агротехникадин серенжемар уьзуьмлухрани кьиле тухуьзва. Кьилди къачуртIа, уьзуьмлухрар жергейрин араяр канва, ятар ганва, миянардай шейэр вегьенва, азаррин ва зиянкар гьашаратрин аксина дарманар янава.

489 гектардин уьзуьмлухрар яд стIал-стIал гудай къурулуш кардик кутунва, "Зардиян" ООО-да 80 га уьзуьмлухрар и къурулуш кардик кутунин кьвалахар кьиле тухуьзва.

Алай йисан гатфарихъай 169 гектарда цийи уьзуьмлухрар кутуна: "Дербент-Агро" (110 га), "Гюльгери-вацI" (38 га), "Наврузалиев" КФХ (6,5 га) ва "Садыкова Ф.П." (11,5 га).

- Гад алуькьнава, - лугьуьзва Къазиагьмед Къазиагьмедова. - Гад чуьлдин кьвалахрани кьизгьин вахт я. Уьзуьмлухрани багьлара, никлери салара ва производстводин маса хилера агротехникадин серенжемар кьиле тухун давамариныхъ галаз санал, карханайрин зегьметчиар, арендаторар бязи салан майваар, некьияр, пинияр кьиватI хуь-

Агалкьунар - дурумлу экономикадин бине

ва. Шаз 6563 тонн техил, 23800 тонн емишар, 15292 тонн ципицIар, 34810 тонн салан майваар, 6020 тонн картуфар, 2736 тонн як, 13520 тонн нек, 73,4 тонн сар ва 7 миллионни 135 агьзур кака гьасилна, 517 гектарда цийи багьлар ва 252 гектарда уьзуьмлухрар кутуна. Вири и рекьемар 2020-йисанбурулай гзаф я.

2022-йисан бегьер патал карханайри, фермервилинни лежбервилин майишатри ва арендаторри 853 гектарда зулун магьсулар канва. Абурукай 350 га лап хьсан, 503 - разивал ийиз жедай гьалда ава.

Алай йисан гатфаризни 170 гектарда къуьл, хейлин майданра картуфар, халияр, истивутар, серкер ва саланни бустандин маса няметар чана.

Райондин агьалийри чеб недай продуктралди таъминарунин мураддалди хуси майишатра картуфар, чичкеар, келемар, чугьндурар, газарар... канва. Идалайни гьейри, хуьруьн майишатдин карханайри 35 гектардилай виниз майданра маса гун патал картуфар канва. Гатун халияр ва къарпузар канвай майданарни алатай йисаринбурулай гзаф я.

Гьелбетда, гьасилзавай продукциядин къадар артух хьуниз миянардай шейэри екез таъсирзава. И кар фикирда къуналди, зулун магьсулар канвай 350 га никлерииз 17,5 тонн, гатфарин къуьл канвай 100 га никлерииз 3,5 тонн, картуфрин 120 га салариз 14 тонн, 715 га салариз 100 тонн миянардай шейэр вегьенва.

га - жегьил, 400 гектардилай виниз 2015-2022-йисара кутунвай интенсивный багьлар я.

Алай вахтунда багьлара чIуру хъчар тергзава, ятар гузва.

Гатфариз, план 219 га яз, 681 гектарда цийи багьлар кутуна. Абурукай 158 га ичин ва маса емишрин, 486 га шуьмягьрин ва 37 га хьархьун тарарин адетдин технологиядалди кутунвай багьлар я. Кьилди къачуртIа, "Полоса" ООО-дихь 565 га (ичерин, пинийрин, чуьхверрин ва маса емишрин), "Восход" ООО-дихь 86 га шуьмягьрин, "Зардиян" ООО-дихь 30 га хьархьун тарарин багьлар ава.

1600 гектардин багьлара яд стIал-стIал гудай къайда кардик кутунва.

Идахъ галаз санал, районда цийи багьлар кутунизни гьазурвилер аквазва. 15 гектарда чил дерин-

вунивни эгечIнава, общественный мал-къара патал алафар гьазурзава. И кьвалахарни графикдин вахтарал амал авуна кьиле тухуьзва.

Некьияр гегьенш майданра Герейханован хуьруьн мулкунал гьасилзава. Хьсан еридин, экологиядин жигьетдай михьи тир некьийрихь муштерийрин патай еке игьтияж ава.

Эхиримжи йисара районда малдарвални йигиндаказ виликди физва. И кардиз "АлиЯк", "Горец" ООО-ри екез куьмек гузва.

Районда мал-къарадиз тух куьд тешкилунизни фикир гузва. Карханайрихь 474 га веькин уьруь-

шар (94 га - гзаф йисарин, 380 га - са йисан веькерин) ава. Веькер гьакьни усадьбайрин участокай, багьларай, арендаторрин участокай язава. "Горец" ООО-да икьван чIавадди 250 тонндилай виниз сенаж гьазурнава.

УСХИП-дин кьилин пешекарри лагьайвал, алай вахтунда уьруьшра, арендаторрин участока къалин ва хьсандиз хкаж хьанвай веькер ава. Гьавилий алай йисуз шазанда лай гзаф, 32000 тонндилай тIимил тушиз веьки алаф гьазурун пландик кутунва.

Чуьлдин кьвалахрал машгьул тир карханайрин, фермервилинни лежбервилин майишатрин зегьметчирийхь, арендаторрихь элкьенва, лугьуз кIанзава: кьез къуватар хуьрай, халкьдин суфра берекатлу ийизвай бур!

Къишлахрай - яйлахриз

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Росстатдин 1-июндин делилралди, Ахцегь райондин вири жуьредин майишатра 73429 кьил хиперни цегьер (62932 - диде гьайванар) ва 11410 къарамалар (6845 кал) ава. КРС чкадал хуьзватани (эхиримжи йисара гьабурни тухуз-хкизва), хиперин суьруьяр йиса къведра куьчаруниз мажбур жезва.

Алай вахт Ахцегь райондин хипехьанарни малдарар патал четин ва жавабдарди хьана: абурун вилик 58599 лапаг (абурукай 53126 диде хипер) ва 3189 ири карч алай (абурукай 1916 ацазвай калер я) гьайванар къишлахрай яйлахриз хкун квай. Дербентдин зонадай 16 майишатдин 27115 кьил МРС-ни 1820 кьил КРС, Кочубейдин зонадай 20 майишатдин 31486 лапагни 1316 кьил къарамалар. Дербент райондай суьруьяр яхдиз хкизватIа, Кочубейдин къишлахрай и кар автотранспортдин куьмекдалди тамамарзава. Четинвилер къведбурузни ава: куьчардай махсус рекьер амачир яргьал мензилра - машинрин шегьреда гьайванарни, чубанарни гьелек жезва. Рекьера хазвай таза кIелери чпихь къетIен гелкьуьн истемешзава. КамАЗ-ра аваз хкунни асант туш, гьар са рейс - 300 гьайван хкун майишатдиз 60 агьзур манатдай акъваззава... ИкI, цIи райондин руководстводин ва УСХ-дин пешекаррин гуьзчивилик кваз 25-май-диз башламишай хипер куьчарунин кампания 10-июналди давам хьана.

- Гьайванар куьчарзавай береда кьилинди, абурун гьал ахтармишна, хаталу азаррин вилик пад къадай серенжемар кьиле тухун я. Иллаки къетIен фикир гатфарихь чна къарамалариз садакай садак акатдай дабакь, сибирдин язва, бруцеллез хьтин хаталу азаррикай хуьдай рапар ягьуниз (куьчарзавай 20 агьзурдава агакьна къарамалариз ва 60 агьзурдава агакьна лапагиз рапар янава, гьайванар туберкулёздинни бруцеллездин жигьетдай ахтармишнава) ва лапагар кикIламерикайни чIутарикай михьун патал креолиндин ваннайрай акьудуниз гузва. И кар чалай и сефердани хьсандиз кьиле тухуз алакьна, - лугьуьзва райондин ветуправленидин кьилин духтур Вагьидин АБДУЛГЪАЛИМОВА.

- Шазандав гекьигайла, цинин куьд хуьтуьлди, чуьлда хьсан веьк авай муьблагьди хьунигьди чи майишатрин гьал, машаллагь, хьсан я. Чубанрин зегьметдин нетижда гьайванар хкатунар авачиз ва гьар виш хипекай 100-далайни артух кIелерин сагьлам дул къачуна, гатфарал акьудна, гила саламатдиз яйлахриз хканва. Яргьалди чIугур куьлуь марфар къунигьди дагьлар къацу хьанва.

Четинвилерикай рахайтIа, хипехьанвилин кьвалах регьятди туш. Эхиримжи йисара, лугьурвал, хам табагьунигьни квач. Гьавилий жегьилриз адал машгьул жез кIанзава. Майишатра виридалайни четин месэла чубанар жагьурундин хьанва. Зегьметдиз кутугай хийирни авач эхир. Сарин кило 10 манатдайни маса гуз жезвач (гьа са вахтунда са гьайван 100-120 манатдай твазва). Хамар гьакI гадарзава. Нек саки ахцазмач. Къазанжи алверчийривни арачийрив ужуздаказ вахкуниз мажбур жезвай анжах са якIалай я: абуру гьар са килограмм якIал 50 манат кьил эхцигзава. ЯкIун базар сакIани алверчийрин гьилий акьудиз жезвач. Гьакьисуздаказ раб-риб язавай са ветеринариядин къуллугьдилай ва гьар са диде хипен кьилиз йиса гузвай 165 манатдилай гьейри (шаз 200 манат тир), гьукуматдин патай мад са жуьредин куьмекарни хипехьанриз авач. Гьич тахьайтIа, гьакI гадаруниз мажбур жезвай сарин рабатвал ийиз хьанайтIа, ажеб тир, - суьгьбетзава райондин УСХ-дин начальник Арген ГЪАЖИЕВА.

Кьейд тавуна жедач, районда хипехьанвал хьсандиз армишунин месэладиз бязи маса себебрини таъсирзава. Райондин вири майишатрин кIвачихь Кочубейдин зонада чилер галач. Гьатта ана чпиз хьсан чилер авай майишатрини Кочубейда яшайишдин лап чарасуз шартIарни тахьунигьди (электричество къванни авач), гьайванар Дербент райондин Сыртычдин зонада куьд акьудиз регьят къишлахрал куьчарзава. Анани чкадин майишатрин руководителри республикадин хусиятда авай къишлахар - 350-400 гектар йиса 500 агьзур манатдай арендада вугуьзва.

Дуьньядиз машгьур хьайибур. Бес кье икI вучиз хьанва?

Шихали БАГЪИРОВ

Алатай асирда СССР гьикI арадал атанатIа, чун шагьидар хьана. Чи агалкьунрал, кьиле Америка аваз, вири пехил тир. Къенин макъалада зи хуьруькай - Къурушрикай кхьиз кланзава. Къудратлу уьлкве арадал атай хьиз, гьар са хуьруьн-кваллин гьал-агьвални хьсан хьайиди я эхир. Чаз чи рагьметлу бубайри чи хуьре гьикI колхозар, совхозар, школаяр арадал атанатIа ихтилатардай. ИкI, алатай асирдин 30-йисара сифте колхозар тешкилдайла, гьарда чпин разивилелди са балкIан, са кал, сад-вад хьб гьукуматдиз вахканай. Гуьгьунлай, жезвай агалкьунар акурла, абуру чпин амай гьайванарни колхоздив вахканай, чпини колхозда кIвалахиз башламышнай.

Чи хуьре гуьгьунлай къуд колхоз арадал атанай. Лапагрин къадар 150 агьзурдав агакьна. Къурушар Азербайжандихъ галаз пара алакьаяр авай хуьр тир. Хьуьтлуьн къишлахар Куьрдемир районда гзаф авай. Гатун яйлахар лагьайтIа, чи хуьруьнбур бес тежез, Азербайжандин Шагь лугьудай чкадинбурни вири Къурушрив гвай (гила - Азербайжандин къвед-пуд райондив). Къурушвирихъ еке агалкьунар хьанай. Гуьгьунлай къуд колхоздикай еке къвед хьувуна. Дяве лугьудай завалди колхозда чубанар яз кIвалахзавай итимар вири вичел

желбна, абуру гьа итимарин юлдашри-дишегьлийри ва гьвечли аялри эвезна, четинвилериз дурум гана, агалкьунар мадни вини дережайриз акьудна. Чи бубайрин ихтилатрай, а вахтунда келунизни еке фикир гана. 1928-йисуз хуьре школа эцигиз, 1930-йисузни ана аялри келиз башламышна. Къишлахарли фенвай аялризни гьана тарсар гузвай. ГьакI хьайила, чи бубайри чубанрикай хьайи алимар чахъ гзаф ава лугьудай. Абурун ихтилатрай, къишлахарал куьн жедайла, аялар келуникай хьуд тавун патал хуьре школа-интернат кардик кутуна. Дидебубаяр Ширвандиз фенвай аялриз тлуьнар гузвай ва икI мад гзаф кIвалахар аялри чирвилер къачун патал кьилиз акьудзавай. Гьа девирда чубанар яз зегьмет члугур Гьажиев Серкер - вири СССР-да машгьур энергетик, и рекьай еке агалкьунар авай алим, адан стха Гьажиев Рашид - духтур, академик, Гьажиев Абдулмежид - экономикадин илимрин доктор, профессор я.

Дяве башламыш жедалди вилик чи хуьруьнви Мегьемед Эфендиев Кьиблепатан Дагъустанда кьилин образование къачунвай сад лагьай зоотехник тир. Хиперин къадар артухарун патал ада еке зегьметар члугуна (тумламышдай пунктар ачухна). А пунктар Чими ятар ва ВетIен лугьудай яйлахра къенин юкъузни амазма. Ахпа амни дяведиз фена, полковникдин чинда аваз, немсерин фашистрихъ галаз тухвай женгера телеф хьана. Чи хуьрйя фронтдиз 700 кас къван фена. Абурун са пай дяведа телеф хьана. Гзафбур инвалидар яз хтана. Виридаз чида, Дагъустандин Мересьева тIвар ганвай Гьафизов Данияла, кIвачер кумачиз дяведай хтана, ислягь рекье вичин эхиримжи ийкьаралди зегьмет члугуна. Дяведай хтай вири заз чидач, я виридан тIварарни къаз жедач, гьикI хьи, хуьр Хасавюрт райондиз куьч жедайла, зун гьвечли аял тир, а вахт рикIел аламач. Хуьр куьч хьайила, бубайрин ватан са шумуд касди гадарнач. Абуру чпиз бубай-

рин ватан, багьри накьвар ширин я лагьана. Акьвазайбуру колхоз тешкил хьувуна. Вири жемят сад хьана, фермаяр эцигна. Нажмудин бубадин тIварунихъ галай колхоз районда гьамиша кIвенкIвечи жергейра хьана. СССР чукуьниқди колхозарни тергна, инсанар кIвалахар авачиз амуькна. Исятда хуьруьнвиар мадни куьн жезва. Чавай бубайрин ватан, и акьвазвай гьал давам хьайитIа, хуьз хьжедач. Исятда чи хуьруьн 25-30 кIвалел тIапIарар ала. Хуьруьнвиар куьн хьуьнихъ себебарни ава. Гьакимри вири кIвалахар чпин мукьва-кьилийриз пайзава, амайбурукай фикирзава. Ахьтин кIвалер ава хьи, анра яшамеш жезвайбур вири кIвалахарал ала. Амма бязи кIвалерай гьич садни кIвалахдик квач. ГьакI хьайила, абуру куьн хьуьниз, масана кьил хуьниз мажбур жезва. Ахьтинбур лугьузва хьи, гьуьрметлу гьаким, гила жув жуван мукьва-кьилияр галаз яшамеш хьухи! Чи бубайри чун, чи аялар патал, чи хуьр патал члугур зегьметар зай хьана физва. Гьайиф, гьайиф, мадни гьайиф!

Гила - Цийи Къурушрикай. Алатай асирдин 50-йисара хуьруьнвиар Хасавюрт райондиз куьн хьайила, чи хуьр бинеламеш хьайи мулкар вири кул-кусри, кIачичIлугьри кунвай чуьлкер тир. А чIавуз са колхоз амуькна. Карл Марксан тIварунихъ галай колхоздин председателвиле рагьметлу Къулиев Сейфедин буба хьанай. Са куьруь вахтунда хуьруьнвиариз виридаз кIвалер эцигна. Колхоздин агалкьунрикай Дагъустанда, СССР-да хьиз, масанрани

хабар авай. Хипеханрихъ аранда ихьтин агалкьунар хьун кьелай аслу ятIа чириз, масанрайни тежриба къачуз къезвай. Хасавюрт райондин вири хуьрери гузвай къван ципицIар тек са чи хуьруьн совхозди гузвай, гьукуматдин планарни ацIурна, артухни алаз гузвай. ГьакI хьайила, а хуьруьн тIвар вири дуьньядиз машгьур хьана. Маса сир чахъ авач: чи хуьруьнвиар зегьметдал рикI алай жемят, гьина кIвалахиз хьайитIани, еке агалкьунар къазанмишиз алахъдайбур я. Гьа ихьтин ерияр хас тирвилляй къурушви Уружев Агьабегакай, Дагъустанда сад лагьайди яз, Зегьметрин Игитни хьана. Къулиев Сейфедин Дагъустанда хуьруьн майшаддин хиле зегьмет члугунай Ленинан пуд орден къачунвай сад лагьай кас я. Адалай инихъни военный рекьай виниз тир дережайр къазанмишнавайбурни, гьа гьисабдай яз пуд генерални, алимарни, муаллимарни, духтурарни чахъ тIмил авач.

Цийи Къурушдал 2 школа, больница, са шумуд тукьвен, межлисрин кьве зал, гзаф къадар хуси карханаяр кардик ква. Ибуру, гьелбетда, вири дамагдай крар я. Амма и крарихъ галаз санал, дагьдин хуьре хьиз, цийи хуьрени совхоз чукуьрна, акьван дуьллухар къачур чилер алай вахтунда иеси авачиз ама. Чи кьве хуьруьн жемятдихъни са "нахушвал" галуькна: са вахтара газетрай, радиодай, телевизордай тарифриз лайихлу хьайи хуьрерин гьалар къвердавай чIур жезва. Белки, Аллагьдиз чун язух атана, хуьрерин кьилериз бубайрин ватанар хуьнин къаст рикIе авай, гадарнавай чилерин ва гьакIни жемятдин къадир авай инсанар атана, къурушвиарин тIвар дуьньядиз мадни сейли хьжен...

Дагьлух хуьрер чкайрал хуьнин къайгьуда гьукуматни хьун герек я. "Программаяр" лугьуз, гьакIан гафаралди-чIаларалди, чаралди ваь, анриз гьакьикьи куьмек, пулдин такьатар, рекьер тукьлуьрун, агьалийриз кIвалахдай чкаяр арадал гьун ва икI мад.

Хорезмдин дамах

Бикеханум АЛИБЕГОВА

Зи шииррин визитка "Лезгинка" баллада, зун студент тирла, "Дагъустандин писателрин Союздай Расул Гьамзатова редактор Комиссароваз гьасятда зенг авунай ва ам вуч кас я адан шиирар газетда гуз лагьанай. Редактордини жаваб хганай: "Дагъустандин партиядин обкомдин орган я, литературадин - ваь". Ам, "Лезгинка" ансамблдиз "Гуниб" тIвар гуз кланз, гьулгула авай вахт тир.

Узбекистанда Хорезм вилайтда "Лязги" тIвар алай кьул авайди заз фадлай чида. И кардикай заз ана яшамеш жезвай кьелемдин зи дустари хабар гайиди тир. Хива шегьерда, Хорезм вилайтда пара лезгийр яшамеш жезвайдини лагьанай. Абуру Надир шагьдин девирда тухвай аскеррикай, бязибур шаир Сулейманан береда адахъ галаз фейибурукай я.

"Лязги" кьул Азияда ва гьакI маса чкайрани пара машгьур я. 2019-йисан декабрдиз лишанлу ва кьиа кьиле фена - Узбекистандин президент Шавкат Мирзиёеван тIа-лабуналди и кьул ЮНЕСКО-дик кутунва. Зун гьамиша интернетдай а кьуллуьниз тамашава. Мад адан тариф гьикI ийидатIа, заз гафар жа-

гьизвач. Кьулдайла, бедендин гьар са чкади муьзикадив кьадайвал ийизвай гьар са уюн, тегьер акурла, пара гьейран жезва. Дагъустанда авай чи ансамблдин тIаркьа-тIаракьдив хкадариз, ахпа са арада бапIа-хар гадариз, ийизвай кьуьлер заз гьич хуш туш. Гьич рикIиз кьимиш атанач физ и йикьара Махачкъалада кьалурай "Лезгинкадиз". Зун, мад сеферда ютуб ачухна, Хорезмдин визитка тир "Лязгидиз" килигна.

Зи дуст Гуьльбогьор Юсупова Хивадин нинийрин театрдин кьилин режиссер я. "Лязги" кьул чи дамах, чи тарих я, чи искусстводин гуьзел ва гьайбатлу хел я", - лугьузва ада.

Са шумуд ийс идалай вилик Бакудиз Хивадай фестивалдиз гьайи нинийрин театрдин тамашадин тIварни "Хивадин Лезги" тир. Ам тамашачийриз пара хуш хьанай. Малумат акурла, Бакуда авай къван лезгийр вири атанай. Билетар жагьун тавур гзафбур театрдин вилик гьакI амуькна. Абурун арада зунни авай.

Мукьвара зун заз теклифнавай дустарин патав Хивадиз фида. Ана мукьувай таниш жедач чи лезгийрихъ галаз, асиррилай асирралди хвенвай "Лязги" сирлу кьуллуьниз тамашда... За газет кIелзавайбурузни интернетдай адаз тамашун теклифзава.

Ша чна ял ягьин

Камилла МЕГЪТИХАНОВА, ДГУ-дин филфакдин журналистикадин отделенидин студентка

Йисан вахтарикай гад гьар са касдиз виридалайни хьсандиз кьиле тухуз кланзавай бере я. Гзафбур отпускни гьа и вахтунда къачуда. Чи республикада ял ягьун патал виридалайни хьсанбур гьа чкаяр я? И кар за са шумуд касдивай чирна...

ЗУЬГЬРЕ: "Гьелбетда, Каспий гьуьл. Мумкин я, Махачкъалада гьуьлуьн кьерер са акьван тарифдайбур туш, амма чими ядни ава, рагь гудай хьсан мумкинвални. Лугьун хьи, пляждал маса гузвай гьажибугьдадин таза кIашар, винелай са тIмил кьелни кIвахна, тлуьн квяй я!

Сирнав ийиз хуш тушир ксаривай аттракционрин паркуна ял ягьиз ва электросамокатрал алаз финалди чеб машгулариз жедач. Махачкъалада эхиримжи йисара кофейнияр гзаф хьанва. Анра гьам къайи ятар, гьамни мороженаяр, гьамни кофе ва чай хьваз жедач. Нин рикIиз вуч хуш ятIа, - гьам".

КАРИНА: "Гад шегьердивай кьереда, гьуьлуьн кьерера эцигнавай гьвечли кIвалера, гьич са къайгьуни авачиз, акьудиз жедач. Ресторанрин иесийри кьез, шаш-

лыкдин вири жуьреяр хьиз, яр-емишрикай гьазурнавай витаминрин курс, са гафуналди, неинки Кеферпатан Кавказдин, гьакIни Закавказьедин вири тлуьнар теклифда. Идахъ галаз сад хьиз, кьев ракъинин нурарни булдаказ агакьда".

АЛИ: "Кьасумхуьр ял ягьун патал лап вижевай чка я. Михьи гьава, гьар жуьредин яр-емиш, экологиядин жигетдай михьи продуктар кIамай къван ава".

МАДИНА: "Махачкъалада ял ядай гзаф чкаяр ава. Абурукай садни мукьвара зун фейи ботаникадин багь я. Секин ва гзаф рикIи члугвадай чка тир ина жуьреба-жуьре набататар, къацу чIур хьиз, чан алай затIарни ава: хазарилай эгечIна, балкIанрал къведалди. Чехи и багьда кьез вахт гьикI акьатнатIани чир жедач.

ГьакI дагьдиз хкаж хьайитIани жедач. Анай шегьер лап гуьрчегдиз аквада, иллаки йифиз, эквер куькIуьрай береда!"

ПАТИМАТ: "За шегьердин пляж виридалайни хьсандиз ял ягьиз жедай чка яз гьисабзава. Инаг неинки гьуьлуьн кьер, гьакIни са жерге ресторанар, аттракционар авай кьулай чкани я. Ана юг гьикI акьатнатIани чир жедач. Ял ядай чкаяр чи республикада кIамай къван ава. Кланзавайди мумкинвал, такьатар, ашкьи-гьевес я".

Абдуселим ИСМАИЛОВ,
Дагъустандин халкъдин писатель

Я аялар, я иштагъар

Кабинетдиз нубатдин кас гъахайла, духтур Нурият айнарин винелай тамашиз эгечина. Са гуж-баладивди раклара гъакъзавайди хъиз атай къадарсуз яцу дишегълиди ам мягътеларнавай.

- Я руш, Ада, ам вун яни? - хабар къуна духтурди, айнаря вилерилай хтлуниз.
- Чир хъжезмачни?
- Чир хъжедай гъал аламани вал? Вуна вун ми хъиз гъилай вегъена хьи?
- Бес вучда, я чан Нурият духтур? Икьванди хъанвай жув за гъилел гъикл хъада?
- Шумуд килограмм эхзава ви квачери?
- Эгъ, вучда аникай рахана?
- Тъуниз муьтлуьгъ хъанва вун, нефсиниз тербет це, я Ада. Ви язух я гъа.
- Язух гишинвиле авайбуру чулгвадай адет тушни, я чан Нурият духтур? Ваз зун тлуьна гъа икь хъанвайди хъиз авани?
- Азарлу яни вун?
- Азарни аваз аквазвач заз. Давлени хжаж жеда, квачер тла жеда...
- Рикл гъикл ава, рикл?
- Нефес-затл къазвач къван.
- Ацукъ, исятда алцумда чна, килигда чун...

Нурият духтурди столдин къерехдал эцигай карточкадиз гъил авуна. Ада, стулдин мягъкемвал ахтармишна, ацукъна.
- Къвалахдик къвани вун? - хабар къуна Нурият духтурди.
- Эхъ, я вах, къвалах тавуна, хизан гъикл хуьда? Зун аялрин бахчада нянька я.
- Недаиди бул я, акл хъайила.
- Вуна за гзаф незва лугъузвани?
- Эхъ, гъиле авайла, вучиз недач?
- Незвайди туш, валлагъ. Виридахъ галаз, гъа муькуьбуру къван.
- Муькуьбуруни гзаф незва жеде.
- Туш, валлагъ, чан Нурият духтур. Я руш, чана заз аялрин къапара амукъзавайди гъайиф къеззва. Вучиз гадарда ризкъи лугъуз, хтлуьн жезва.

- Аялар гзаф авани группада?
- Са къанницудав агакъна...
- Са гъевчи группа къванни яхъ жуваз, хълагъна Нурият духтурди. - Жегъилзамаз икъванди хъанвай ви язух я.
- Вуна тлуьнвай я лугъузвани, чан Нурият духтур?

- Тлуьнвай, белки, туш жеде, амма артуханди хтлуьнвай тирдахъ зун инанмиш я. Гъаик хъайила, чан вах, я вуна аялрин къадар тлимилара, я - жуван иштагъар.

Иифен операция

Вахт къуланферив агакъзавай члавуз Хъурунан телефонди макъам яна. Кравутдин патав гвай тумбочкадал алай ам акл зурзавай хьи, на лугъуди, адав са чуру хабар гва. Белки, зенг иифен геж члавуз атайвилей, Хъуруназ гъаик аквазвай жеде.

- Гъай, - лагъана, ада трубка япал эцигна.
- Ам зун я-йе, я къунши. Ахварай авудна ни за вун? - рахана Гъарунан сес.
- Ахварал физ агакънавачир, месик анжах экечнавай... Хъайи кар авани? Чун няниз акурбур тир къван...

- Зунни ксуз гъазур хъанвай, къунши. Амма чи къведан подъездда са кас ава. Ширтширт ийиз, адан квачерин сесер агакъзава зи къвалив. Къве сеферда зенгинал тлуьни илисай хъинди я.

Гъикаяяр

- Рак ахъайна, килиг ман, - сес хжажна Хъуруна.

- Ваз чизвачни, зи гадади гъина къвалах-заватла... Гъинавачтлани, адан гуьгъуьна авайбуру я.

- Ам къвале авачни?
- Ваъ. Къе дежурствода ава.
- Акъваз, зун килигда подъезддиз.

Хъурун къвалей экъечизавай ракларихъди фена. Анив агакъдалди, адан къилени игъит-ят квай хиялар рахана. "Ваз герек яни, рак ахъайна, подъезд ахтармишун? - лагъана абуру. - Къвалер атлуз-тарашзавай, ягъиз-ре-къизвай, са куьнихъйни кичевални регъувал амачир члавуз къунши патал вуна ви къил баладик кутадачни?" Гъавилей Хъуруна рак ахъайнач, адан ткеквендал вил эцигна, подъезд ахтармишна.

Телефондин зенгини мад сеферда макъам яна.

- Килигнани вун? - рахана Гъарунан сес.
- Эхъ, ана касни авач.
- Жеч! Заз квачерин ванер атана эхир.
- Эхъ авачир чкадай вуч аквада заз? Канвай лампа дегишарнач хьи вуна, дегишарнач. Зал вил алаз...

- Эхиримжи сеферда лампа турди зун тир, вун ваъ, я къунши, - батлуларна ам Гъаруна.
- Абуру гъич. Ша чна икь ийин.

- Гъикл?
- Зунни ракларихъ гала, вунни, - гъавурда тваз эгечна Гъарун. - Вуна жуван трубка хкудмир. За пудалди гисабда. Пуд хъайила, чна къведани сад хъиз ракларар ахъайда. Аквада чаз, анихъ вуж галатла.
- Хъурай де. Гъисаба, зун ракларихъ гала.
- Са-а-ад... Къве-е-ед... Пу-у-уд! - гъисабна Гъаруна трубкадай.

Хъуруна, чеб меслят хъайивал, гъасятда рак ахъайна. Цлал лампа кузвачиртлани, къе-целай аватзавай нурури гъар са затл аквадайвал экъу авунвай подъездда къекъвена, адаз чан алай са затлани, са касни акунач.

Гъарунан къвалин рак анжах гила ачух хъана.

- Вуна залай фад рак ахъайна, - вич гъа-хъариз къан хъана адаз.
- Ваъ, вуна залай хейлин геж ахъайна ви рак, - ам батлуларна Хъуруна.

Гъарунан амалдарвал чиз, ада алава хъуьуна:
- Ваз, къунши, гъамиша хъиз, ви крар зи гъисабдай туклуьриз къан хъана. Эгер ви гуь-гъуьна мидя аватла, ам вид я ва ада вич заз къалурдач...

- Яраб авай жал кас-мас?
- Чир хъана къанзаватла, лампа тур, къунши. Мад сеферда пудал къван гъисабдайвал хъхъайлани, жуван рак сифте ахъая.

Къегъал

Ресторандин вилик пуд касди къуд лагъайди гуьзлемизшава.

- Къез аквада хьи, ам пара зурба алакьу-нар авай кас я, - лугъузва яшариз чехи яз аквазвай ва яргъи чларар пелелай къамухъди фенвай касди.

Ада, вичи лагъай гафари вич ашкъида турда хъиз, са шумудра гагъ са гъилин, гагъ муькуь гъилин капашар чларарай чулгуна, дамарзава:

- Халкъ патал чанни гуз гъазур кас я...
- Тарифар тлимил ая. Ам вичиз фу хъуь-туьл ийиз алахънавай амалдар я, - лагъай гафунал гаф эцигзава муькуьда. Ада, вичизни яргъи чларар авайди чириз алахъзавай те-гъерда, пелелай къамухъди кичегъилай капаш чулгузавва.

- Аллагъдиз хатур хъуй, куьн ам паталди киклимидир, - ягъанатдин хъвер кваз рахазва пуд лагъайди. - Гъихътинди ятлани, вичиз я. Чна адакай вучзава?

- Гъикл вучзава-е? - хъелди хъиткъинар-зава сад лагъайди. - Расходдайди гъам я гъа. Идан жибинда кепекни авайди туш, - вичин гафунал гаф эцигзавайди къалурзава ада.

- За вун хътин дасмалчийриз расходар ийидайди туш! - хъел къеззва къвед лагъай-дазни. - А ви дустуни гъикл къил хуьзвайди

ятла, заз хъсандиз чизвайди я. Къве чулрал алай дана! Къве чин алай шейтлан! Къве ватан авай хаин! Гъам я ви дуст!

- Яда, вун вуж я-е? Вун адавай яргъаз къакъатнавани-е? За лугъуда гъа, вунни вуж ятла...

- Вуч лугъуда вуна? Вуна сифте вун вуж ятла, лагъ... Вуна зи сив артух ахъаймир гъа...
- Вучда вуна?
- Вучда-а?...

- Я дустар, ибур вуч гафар я куьне лугъуз-вайбуру? Зун къведач къехъ галаз ресторандизни. Са манида лугъузвайвал, акл недай фу зегъримар хъуй...

- Атана, - чинавай хъел гъасятда црана сад лагъайдан.

- Атурай, - сив япарихъди фена, куьче-дихъ элкъвена къвед лагъайдини.

Къуд лагъайди, къилелди чулгуна, абурун патав атана.

- За куьн вил алаз туна, хъел къемир, чан чехи стхяр, - къужахламишна ада сасад. Пуд лагъайдаз адан тварни чир хъана, адан ухарш-къаматни акуна.

- Танишни хъана чун... Къез нуш хъурай... Захъ дердияр ава, - къил баштаниз эгечина пуд лагъайда.

- Яда, хъфимир!.. - акъвазариз къан хъана ам сад лагъайдаз. - Вири ви крар я! - яргъи чларарай гъил чулгуна, къвед лагъайдаз туь-буьгъна ада.

- Ваз расход ийиз тунихъай киче жемир, элкъубъ, яда, - рахана къвед лагъайдини адан гуьгъуьниз.

Атай касдин гарданнихъ гъил вегъена, ажайиб хъвер чина аваз, ада давамар хъу-вуна:

- Расходдай къегъал атанва...
Вичин яргъи чларарай акъудай гъил сад лагъайдини муькуь къвалалай адан гардан-дихъ вегъена. Гъа икь абуру ресторандин ра-кларихъди фена.
- Къегъал я вун, къегъал!..
- Гъихътин къегъа-ал!..

Амма...

- Гъич ламарин рамадивни ракуьриз те-жер ксарикай гъакимарни регъберар хъан-вайвилей халкъ дарвилейни акъатзавач, уьлкведани эцигзавайдалай чулурзавайди артух жезва, - лугъуда зи са къуншиди, ала-тай вахтарин тариф ийиз, я туш, къенин йи-къан крари вичиз гузвай азиятдикай рахаз къанз.

- Вун гъахъ я, амма... - адан тлул чиз, вичин фикирдин къатл атлуда муькуь къун-шиди.

- Вуч амма? За дуьз лугъузвачни?
- Дуьз лугъузва вуна, амма...
- Мад сеферда амма... Лагъ ман ачух-диз... Ви чехиди гъаик тушни?
- Я, я чан къунши. Амма...
- Мадни амма... Ваз къехъай киче я?
- Заз гъа ламарин ракуьрунизни лайих авачир чехидихъай.
- Инал ам алач хьи.

- Тахъурай ман. Ам чехиди я эхир. Ихти-ярар адан гъиле ава эхир. Ваз акуна къанда: гъикл ам машиндаваз гуларин къаниз къван къведатла, гъикл ада, гуларин къаняй эгечина, вич атайди чириз, гъарай-вургъай ийидатла, гъикл ада, къватна гъилик акатайбуру, ахмакъ буйругъар гуз, вичел абуру хъуьруьрдатла, гъикл, са арадилай адан гелни амачиз, гъар сад вичин ихтиярда гъатдатла... Ваз акуна къанда!..

- Заз абуру такунани чизва-е. Акъазвай вуна вучиз эхзава?

- За вуч эхзава къван? Ада салам тагай-ла, зани гузвач. Ада гъарай-вургъай ийидай-ла, зани ийизва. Ада заз яб тагайла, за адаз-ни яб гузвач, гайитлани, ван тахъайдай къаз-ва. Адан пичи буйругъар анжах цлариз-къа-вариз я. Алуькиз, къудгунрай чпиз. Мажиб заз гузва. Премиьрикайни хкатзавач. Ам ламарбан хъана, ам данарбан хъана - зи къез талуьк я?

- Акл хъун хъсан яни, я чан къунши?
- Пис хъайитла, вичиз гъадалайни анихъ фий.

- Акл лугъумир, я дуст кас. Им чи халкъ, чи уьлкве я.

- Заз лугъудайла, эхъ. Амай члавуз вири-да гъаик ийизва. Гъамиша гъаик ийизвай... Гъавилей чун и йикъал атунни авунва... Ништа, мадни гъихътин йикъарал къведатла...

- Вунни гъахъ я, гъелбетда. Амма-а...
- Гъаик лагъ, чан къунши, - ачуьдиз хъуь-рена гуьжетзавайди. - Вири крар чулурзавайди гъа амма я, амма...

Угъраш

Зунни университетдин йисарин зи муал-лим, фадлай гъалт тавуна, сада-сад дуь-шуьш хъана, куьнедал акъвазна, рахунрик квай. Гзаф декъикаяяр алатна, белки, сятни хъана жеде, амма чаз къакъатиз къанзавачир. Бирдан заз чун къвачин ях яз акъвазнавай патохъ зи са таниш къез акуна. Садра-вад-ра акур, гъил къуна, салам гайи адахъ галаз зи са алакьани хъаначир, я адан кар зал, я зи кар адал гъалтначир. Куьрелди, ам гъакан куьчедин таниш тир. Атана чи патав агакъза-вай ам зи муаллимдизни акуна. Ада тади кваз шалвардин чулуьник квай киседай те-лефондин трубка акъудна, вичи са низ ятлани жаваб гузвай къасарна, ам са шумуд каму-нин къерехдихъ фена.

- Салам алейкум, - къилелди чулгуна, залди атана таниш кас.

- Алейкум салам, - гъил къуна за адан.

Гъикл я, гъикл туш лагъана, ам вичин рехъ тирвал фена, зун лагъайтла, зи муаллимдиз килигиз, хияллу хъана.

Хтана муаллим зи патав. Ам вуж тир, вуж туширни тахъана, зани авур са чуру кардин шагъид вич хъайи тегъерда, ада башламишна:

- Инсанрихъ чуру къилихар пара авайди я, чан гъевчи стха. Абуру вири санал квай касдиз лугъудай са хъсан маналу гаф ава чи члала. Амни "угъраш" гаф я. Угърашдик къе-ни са къилихни жедач. Ам къвалени, хуьре-ни, жемьятдин ва халкъдин арадани угъраш яз жеда. Угърашдилай алакь тийидай са кар-ни, белки, авач. Угъри низ лугъудатла, чаз чида. Тапархъанар, фурсухъанар, чин чуь-хуьдайбуру, юкь килр ийидайбуруни ава, пехил-буру, кичерхъанар, фитнечиар, маса гъудай-буруни тлимил туш, амма угърашдин ругъгъни беден, мезни рикл, къилни квачер - вири-вири чулаула ниятрал алаз, чуру рекъе ава...

- Я чан малим, - къатна за адан веревир-дер, ваз угърашвиликай тамам теория авай хътинди я хьи.

- Докторвилеи къвалахдиз хъсан тема я ам. Угърашвиликай, лугъун за ваз, тамам ро-манар хъиз жеда. Гъакъван залан ва гегъенш тема я ам.

- Са угърашди куьнедал гъил яна лугъуз?

Вун адахъай катайди, за гъасятда къатланай.
- Са кафедрада къвалах авурди я чна, - рахунин тегъер хуьтуьл хъхъана муаллим-дин. - Вири са пад хъана, ам анай чукурайди тир. Шумуд чкадиз къвалахал фейитлани - гъаик. Чир хъайибуру адав гъил вугузмайди туш.

Зун, угъраш хъфей патохъ килигиз, ми-хъиз перт хъана.

- Ништа, хизан сагъ хъайиди, акурла, хъсан буй-бухак, къалин мекер, ачух вилер авай кас я, хуьчуьк папка квай, государ-стводин идарада къвалахзавай...

- Хайи рушални темягъ фидай... - атлуз-атлуз рахаз, угърашдин гуьгъуьниз тамашна муаллимни. - Гъалалдин папани негъ ийи-дай... Илифай чкадай геле къаргъишни няне аваз экъечдай... Чан аламаз, дидединни бу-бадин чинар тахквадай, къейила, сурарихъ къван акал тийидай...

Са бици геренда ял яна, муаллимди зал-ди гъил яргъи авуна. Амма ада зи эрчи гъил ваъ, чапла гъил къуна:

- Вахкумир жуван гъил мад адав. Гъайиф, чи ширин ихтилатар къатна угърашди.

- Я чан малим, ви гуьгуьл акъван чуру вучиз хъана? - Угърашдин чин акурвилей.

- Къаз къамир ахътин крар...

- Ваз ам чизвач гъа-а. Акъата садра ка-федрадиз. Ваз ам чидайбурун сивер аквада - "Угъраш" твар алай роман гъазур я ваз.

ГАЗЕТ КІЕЛЗАВАЙБУРУН ДАФТАРРАЙ

Виликдай Хасавюрт райондин Къурушрин хуьрйай "Лезги газетдихъ" галаз алакъа хуьзвай авторар гзаф авай: Къасум Фаталиев, Демир Гъажиметов, Эбил Бабиоров, Лезги Ариф ва масабур. Абурукай бязибур кье чи арада амач, бязибуру кьериз-царуз чпи кхьзвай затлар редакциядив агакързава. Гъахтинбурукай сад Сабир ЭФЕНДИЕВ я.

Лагъана кланда, С.Эфендиеван эсерар виликдайни газетдиз акъатнай. Пешекар шаир туштани, хайи члалал, чилел, халкъдал рикі алай авторди азад декъикъайра къелем гъиле къазва, вичин фикирар ширириз элкъуьрзава. Ихътин къайдада С.Эфендиева келзавайдаз вичин риклевай гъиссерикай хабар гузва. Шаирдин гъиссер, фикирар лагъайтла, дуствиликай, ислягъвиликай, члалакай, эдебдикай, зегъметдикай я. Агъадихъ гузвай ширирин къилин темаярни гъа ибуру я.

Сабир ЭФЕНДИЕВ

Зегъметкеш гъилер
Зегъметкеш гъилер, гъайбатлу гъилер,
Хайи чилин берекатдин атир гала квехъ.
Зегъметкеш гъилер, девлетлу гъилер,
Техил цадай, бегъер къватлiday къуват ава квехъ.
Халичадин са-са кваг хразвай гъилер,
Машгъурзава алемдиз лезгийрин сенят.
Къайгъуйрик квай датлана зегъметкеш гъилер,
Куьн паталди гъар са кар къуй хуьрай регъят!

Дуст кланда заз
Жегъил члавуз пара жеда чахъ дустар,
Амма дустар гзаф хъунни мумкин туш.
Клевевайла, якъин жеда дуьз къадар,
Вуж ятла дуст халис чир хуьн четин туш.
Гъар дустунихъ ава тайин дережа, Садбур жеда анжах дустар суфрадин.
Герек члавуз ахътинбур ваз жагъидач,
Жаваб гудач, зенг авурла, нумрадиз.
Бязибур я дустар анжах къвалин ви, Амай члавуз гъич ухшар туш дустуниз.

Лезги члал
Лезги члал заз багъа хъана къепинал,
Ширин хъана Самурдин яд, шуьрбет хъиз.
Лайлай яна дидед назик сесинал, Хайи члал, вун хъана руьгъдин девлет заз.
Лезги члалал рахана Етим Эмин, Сулеймана машгъурна чи лезги члал.
Хуьх, лезгийар, Ватан, тарих, члал ва дин,
Ядигар яз чи пакадин югъ патал.
Зун паталди вун я сабур, берекат, Дидед члал, вун панагъ я заз датлана.
Вун галачиз беденда жеч гъерекат, И карни за гъакъкъатда къатлана.
Ширин я вун, багъа я вун, дидед члал,
Ядигар я вун ганвай заз къисметди.
Анжах валди гъиссзава за бахтни тлал,

Герек члавуз вун къевезва зи нуьсретдиз.
Къилин члал я зун паталди лезги члал,
Ада гузва заз къуватни азадвал. За гъиссзавач маса члалаз такланвал,
Тлалабзава гъар са члалаз абадвал. Сифте гаф за лезги члалал лагъана, Сад лагъай гаф "диде" я зай акъатай.
Дидеди зав члал - аманат вугана, Уьмуьр кландач заз члалавай къакъатай.

Мез
Мез жеда гагъ виртедилай ширинди,
Рахадайла, милайим яз аквада. Мез жеда гагъ туйкъуьлдини йигинди,
Фитне ийиз, маса инсан жакъвада. Мез себеб яз, тамам къвалер чкида, Къални тлурфан твада ада хизанда. Меци инсан гапурди хъиз рекъида, Меци твада сагъ тежер тлал ви чанда. Мез дуст жеда гекъиг тежер садавини,
Гагъ элкъведа ам лап халис душмандиз.

Тербия
Балаяр чаз виридаз кланда лап пара,
Абур я чи гележег, чи пакадин югъ. Къуй веледар гъар садан къадирлурбуру хъуй,
Чехибурун къабулиз тапшуругъ, буйругъ.
Гъар са веледдиз дидед гайи нек Гъалал хуьрай уьмуьрда, сагълам хъуй вири.
Диде-бубад архаяр, панагъни куьмек,
Къуй виридан аялар хъуй даим дири.
Тербия гун герек я аялриз халис, Гъам хизанда, мектебда - инсан жедайвал.
Къуй виридан мурад аркъатуй къилиз,
Дережаяр уьмуьрда къакъан жедайвал.

Дидедин гъилер
За икрамда зи дидедин яшариз, Хтуларни птулар метлел алай.
Икрамда за адан рехи чларариз, Лацу пек хъиз авахъна, пелел алай.
Темен гуда за дидедин гъилериз Садрани ял ядай мажал тахъай. Къуй Аллагъди къуват гурай дидейриз
Рикле члур, пис ният, амал тахъай!

Россия чи Ватан я!
Россия! Ам чи члехи Ватан я, Ам чи къеб я, гъавилай чаз масан я. Гъич садрани магълуб жедач душмандиз,
Ам къеле я, ам зурба я, къакъан я. Россия! Вун чи намус, виждан я, Вун тамарин, вун вацарин макан я.

Дагъустанни ви са къвал я, са къул я, Вун чи Ватан, чи дердинин дарман я. Урус члал я гъукуматдин къилин члал, Хайи члал хъиз, гъамни клан я, багъа я.
Члал квадармир, несил патал пайдах тир,
Чаз Ватандин гъар са лишан ала я. Дагълар, багълар, шегъерарни, хуьрерни
Абур вири чи Ватандин девлет я. Россиядин къуват мадни зурба хъуй,
Ам чун патал гъар макъамда нуьсрет я.
Россияни, Дагъустанни, Лезгистан Заз багъа я, пудни санал къуват я. Вишералди халкъар авай дустар хъиз,
Россия чи къегъалвиллин гъайбат я.

Бубадин сурал
(*Зи рагъметлу бубадин зкуь къаматдиз бахшзава*)
Сурал фена, салам гана бубадиз, Дуьа клелна, ваз рагъмет хъуй лагъана.
Гъил хуькуьрна сурал алай накъвадик,
И вахтунда вилериз нагъв атана. Четин жезва, гъиссерай къил акъатдач,
Бубад сурал бамиш жеда нефес зи. Бубад къамат завай садран къакъатдач,
Дар жезва лап хурудин къефес зи. Сурун къванни къужахламиш авуна,
Рехъ гана за рикле авай гъиссериз. Багъиш хъиз, тахсир къатла, лагъана, Эгечна зун дуьа мадни эзбериз.
Яб гуз хъанач эхиримжи гафариз, Агакънач зун бубадал чан аламаз. Легъедани акъатдач зи фикирдай: Бубад къамат эбеди яз риклема.

Пехил туш
Килигайла зун уьмуьрдин яшариз, Заз акл я хъи, зун гъеле лап жегъил я.
Вил вегъейла кечирмишай йикъариз, Пашман йикъар шад йикъарлай тимил я.
Гъакл ятлани гел ама а йикъарин, Пашманвили гузва риклиз сефилвал.
Гъич садрани, залай хъсан я лугъуз, Авурди туш маса касдал пехилвал. Гъиссер, гъиссер, муьгъуьббатдив ацанвай,
Яш хъанватлани, кланивал тимил туш.
Имтигъанар гъалтнатлани гзаф зал, Зун шадбурал гъич са клусни пехил туш.

Хавер ШЕФИЕВА

Дарих я
Вун риклевав йифиз-юкъуз къекъведа,
Вун галачиз дуьнья къилел элкъведа,
Вилер ацлуз, стлал-стлал шел къведа,
Вун галачиз дарих я зун, дарих я. Гатфарин югъ, пешер, цуьквер берета,
Яр галачиз гатфарни заз къуьд жеда,
Яр галачиз, валлагъ, зи рикл пад жеда,
Вун галачиз дарих я зун, дарих я. Суза ава зи чанда гъар йифериз, Ша, яр, лугъуз, вил къекъуьриз, эвериз,
Им вуч дерт я ганвайди чи риклериз, Вун галачиз дарих я зун, дарих я. Эверайла, жаваб гуда яргъарай, Хабар гуда гагъ хиялри ахварай, Чехи дерт я яр галачиз, яр, гъарай Вун галачиз дарих я зун, дарих я.

Экв я вун
Лагъ, гъи пата къекъвен зун, Гъи рекъера ава вун?
Умуд аваз къекъведай, Зи риклевай экв я вун.
Вун акурла, рикл шад жез, Сивик хъвер кваз рахада.
Лацу лиф хъиз атанвай, Гъилин капал вун къада.
Элкъведач зун гафунилай, Уьмуьрлук вун клан жеда.
Шири мезел алай гаф Зи япара ван жеда.

Гуьлжагъан МИСРИХАНОВА

Ватан
Са диде, са чил, рикли чан ава захъ.
Къаз абур къужахда, Ватан ава захъ!
Багъа я зун хайи диде, Ватан заз! Чирнавай дамахдивди къил вине къаз!
Заз масан я ви гъар са къван, къумбакни,
Умудар кутаза ви хци вакни. Зун члехи хъанва вун риклевав, Ватан!
На гайи тербиядин рекъеваз, Ватан!
Вал хата атайтла, гъазур я вун хуьз. Душмандиз гуьлле гуз, женгеризни физ.
Садавайни жедач вун къакъудиз завай.
Зи Ватан багъа чил, девлет захъ авай.
Чун гъалиб жеда вун риклевав, Ватан!
На гайи тербиядин рекъеваз, Ватан!

Илгъамдин булах
Авахъзаватла ви хурай Илгъамдин булах.
Стлалар михъибур хуьрай Чпив гвай дамах.
Гел таз, жагъуррай рекъерни Гуьлуьз къван фидай.

Къакъатдач чун садрани, Зун лепе я, вун - са гъул.
Гъикъван яргъал фейитлани, Хквез гуда вав за гъил.

Лезги рушар
Лезги рушар са жергеда акъвазда, Ийиз дамах, фида абур демериз.
Чларикай яргъи кифер храна, Жеда рушар лезгинкадал къуьлериз.
Гатун йифиз экъечнавай гъетер хъиз,
Эквер гуда цлору ири вилери. Чпел рангар экъичнавай цуьквер хъиз,
Акурвалди, жеда, валлагъ, серсерни.
Намус чпив, абур чпив гвай рушар, Куьн чи халкъдин, чи хуьрерин дамах я.
Наз гуз кландай, риклик ашкъи квай рушар,
Квекай гъар сад гъамга цин са булах я.

Шехъмир, диде
Михъа вилер Нагъв такурай заз ви вилел.
Къисмет ятла, мус ятлани мадни къведай и кар къилел.
Шумуд йисан хер алай чи вирид рикел.

Гвачтлани зун ви патав, Хер риклелай алатна чи.
Алпанар хъиз алчуд хъанвай, Душмандивай къакъатна чи... Шехъмир, диде.
Хабар я заз ви рикликай. Валлагъ, акъван дарих я вахъ.
Са затл авач рикл ахъайдай - Цавар циф я.
Чилер циф я.
Ина гъа йиф я, йиф я, диде.
Дустарни гва зи патарив Къвач кумачир, гъил амачир... Душман гила лал хъанвани, къил квадарна?
Шехъмир, диде!
Зи сураллай шикил ачу.
Хвезишза заз, хуьрезва зун.
Шехъмир, диде, зи сурун къил къужахда къаз.
Хайи чилер, диде ватан Чандилайни багъа я заз.

Къубадин руш
Клан я вун заз, ала вал рикл, Хилел алай марвардин цуьк!
Гъинава вун, Къубадин руш, Хуш я вун заз, бубадин руш!
Ви манидин галуькун сес, Гуьгуьул ачу хъун тушни бес?
Заз чим гузвай, Къубадин руш!
Яргъа хъанвай, бубадин руш!
На гузва заз ахътин къуват, За сергъатар ийида къат!
Къабула зун, Къубадин руш!
Зун ваз яр хъуй, бубадин руш!
Ша, эцигин мягъкем муькъвер, Кваз такъуна, къаяр, мекъер.
Санал жен чун, ийин мекъер.
Рикляй риклиз ийин рекъер.
Зав гице гъил, Къубадин руш!
Тла мийир къил, бубадин руш!

Чи ватанэгълияр - гъар сана Бубадин рехъ давамарзава

Хазран КЪАСУМОВ

Бубайрин мисалда лугъузвайвал, чкади инсан ваъ, инсанди чка машгурда. Стлал Сулейманан райондин хуьрерайни республикада, уьлкведа машгур гзаф инсанар акъатна. Районда члехи ва баркаллу тарих авай Уллу-Гъетягърин хуьруьн твар кунмазди, чи хиялдиз алимар тир Абуталиб Абилован, Рамазан Юсуфован, Ижрес Фарманован, Мирзали Мирзалиеван, Азербайжан Республикадин Игит Фамил Эскендарован, композитор Сейфулла Керимован ва гзаф масабурун тварар къведа.

Эльвира

Машгур гъетягъвийрин арада республикада твар-ван авай алим Низами Рамазанович Девришбегова къеттен чка къазва. Чаз малум хъайивал, Дагъустандин государственнй университетдин кафедрадин профессор Низами Рамазановичахъ туйквей, гъурметлу хизан, неинки и тухумдин, гъакни райондин, Лезгистандин твар яргъарани машгурзавай веледарни ава. Чи къенин суьгбет Низами Рамазановичан ва Дагъустандин здравоохраненидин министерствода кваллах авур Муминат Меьгамеднабиевнадин веледрикай.

Низами ва Муминат Девришбеговин рушари чпин бубадин рехъ давамарна. Илимдин умудлу ва бегерлу рехъ феи Эльвира АЛИЕВАДИ алай вахтунда Москвада "Эколабмедтест" ООО-дин (Волкован тварунигъ галай клиникадин) генеральный директорвиле кваллахзава. Клиникада диетологиядин, аллергологиядин, иммуноло-

гиядин ва маса хилерай инсанрин сагъламвиле къллугъзава.

Эльвира Алиева филологиядин илимрин доктор я. Адан хизанда къве велед члехи жезва.

Низами Рамазановичан ва Муминат Меьгамеднабиевнадин муькуь руш **Сабина ХАНБАЛАЕВА** филологиядин илимрин доктор я. Ада МГИМО-дин международный журналистикадин факультетда студентриз ингилис члалан тарсар гузва. Адахъни къве велед ава.

Девришбеговин хизанда члехи хъайи, тербия къачур пуд лагъай руш Алина Низамиевна филологиядин илимрин кандидат я. Ада МГППУ-да (Московский государ-

Сабина

ственный психолого-педагогический университет) кваллахзава. Адахъ низамлу пуд велед ава.

Алай вахтунда **Алина ДЕВРИШБЕГОВАДИ** докторвиле диссертациядал кваллахзава. Телефондин куьмекдалди чаз Алина Низамиевна Девришбеговадихъ галаз алакълу жедай ва адаз са шумуд суал гудай мумкинвал хъана.

■ **Алина Низамиевна, сифтедай чаз вуна куь хизандикай, школайра, институтра келай вахтари-кай лагъанайта кванзавай.**

- Адетдин лезги хизан я. Школада келдай йисара дахди чун гъамиша хъсандиз кела лугъуз тагъкимардай. Гъам дахди, гъам диде ди образованидин хилез еке фикир гудай, чавай, пуд вахавайни, школадиз фидалди вилик тарсар хабар къадай, чи чирвилер, кхъей шейер ахтармишдай. Низам, жавабдарвал дахди важиблу уламар яз гъисабдай, абурал амал авун чавайни истемешдай. Школаяр чна пуд вахани медалар, институтар

яру дипломар къачуналди акълтарна.

■ **Россиядин меркезда вахари-нин яшайиш гъикъ я?**

- Яшайишдилай наразивалдай себебар чакъ авач. Квал-югъ, хизанар ава. Чун рикл алай кеспийрал машгъл я.

Яшамишни чун сад-садавай са акъван яргъа жезвач. Лишанлу йикъара, суварриз чун пуд вахан хизанарни санал квалт жезва, милли члехи суфра ачухзава. Ихътин йикъара чна милли хуьрекар - аш, дулма, цикленар, пичлекар, афарар гъазурзава, лезги халкъдин манияр тамамарзава, къуьлерзава. Мадни чаз, вахариз, аял ва жаван вахтара

Алина

хъайи хуьруьн къведай кранни рикел хкиз кланда, абур ахъайиз, чна хуьруьнарда. Абур чи аялризни итижлу я.

■ **Алина Низамиевна, аялри-кай ихтилат кватай чкадал хабар къаз кланзава: куь аялар квалле, хизанда гъи члалал рахазва?**

- Чи аялар Москвада хайибур, ина школада келайбур я. Куьн члалахъ тахъунни мумкин я, чи аялар лезги члалал михъидаказ рахазва. Гъурбатда ава лагъана, хайи члал чир тавун айиб яз гъисабзава чна. Мадни, чна - вахари - аялриз лезги адетар, чи халкъдин тарихни чирзава. Чун хайи ерийрал - Къасумхуьрелни лап хушвилелди жезва, багърийрихъ, хуьруьнвийрихъ галаз гуьруьшмиш жезва. Къасумхуьр, санлай Стлал Сулейманан районни гуьрчег, дуьзмиш хъанва. Ида чак шадвал кутазва.

■ **Квез чухсагъл. Гъар са карда агалкъунар хуьрай!**

- Чун рикел атай куьни сагърай!

Куь ихтиярар

Икърардин бинедаллаз къуллугъ авуникай

оборонадин министерстводиз куьмек гун герек я. Чи Верховный главнокомандующийди армия гъалиб хъун ва къуват, таъсир артухарун патал вири крар ийизва", - кьейдна Госдумадин Председатель В. Володина.

Икърардин бинедаллаз аскервиле къуллугъ авуни яшарин вини къадар тайинарнайва къанун Госдумадиз къуватдай вегъенва. Икъван члалвалди военный къуллугъ килиз акъудунин гъакъиндай сад лагъай икърар РФ-дин ватандашриз 40 йис тамам жедалди кутундай ихтияр авай, къецепатан уьлквейрин агъалийриз - 30 йис тамам жедалди. Гила яшарин сергъятла-мишвилер амач.

Цийи къанунди военный къуллугъдин икърардин бинедаллаз герек тир пешекарар желбдай мумкинвал гуда. Кылди къачуртла, медицинадин рекъай, инженервиле, техникадин къуллугъдин, алакъадин, техника ишлемишунин ва икъл мад.

"Чна Яракълу Къуватар мягъкемарун, оборонадин министрстводиз куьмек гун герек я. Чи Верховный главнокомандующийди армия гъалиб хъун ва къуват, таъсир артухарун патал вири крар ийизва", - кьейдна Госдумадин Председатель В. Володина.

Уьлкведа ва дуьньяда

Гъалдарзавайбурун

таъсирдик акатдач

Япониядин сиясатчи, депутат М. Судзукиди кьейднавайвал, США-дини Великобританияди Украинада къалмакъал тун патал гзаф крар авуна. Адан фикирдалди, члуру ниятар, кискис гуниг гьерекартар США-динни Англиядин патай къевезва.

"Япония кискис гузвайбурун таъсирдик акатна виже къведач. Алатай йисан 23-октябрдиз Украинади пилот галачир аппарат ахъайдалай къуллугъ гъулгъула башламыш хъана. А члавуз Владимир Путин гъавурда акъуна хъи, ягъунар адан уьлкведин агъалийризни куьн мумкин я, гъавилай вахтунда къушунрин гъазурлухвал акуна. А макъамда Америкади, "Россияди гъужумда, Россияди гъужумда" лугъуз, футфа кутаз хъана. Америкадин президентди гъа члавуз Украинадин киле авайбуруз ихътин гьерекартар тавуниз эвер гун лазим тир", - лагъана Судзукиди.

Сиясатчиди алава хъувурвал, Россиядинни Украинадин арада къалмакъал къизгъин хъунай еке жавабдарвал США-дин ва "семёркадин" уьлквейрин хиве гъатзава.

Цай гузва

Украинадин яракълу къушунри 22-июндин экуьнахъ 25 декъикада Донецкдихъ 14 снаряд ва Ясиноватайдихъ "Град" РСЗО-дай ругуд ракета ахъайна. Идакай "Новости" РИА-ди хабар гана.

ДНР-дин меркездиз 13-июндилай эгечина цай гуниг гьерекартар давам жезва. ДНР-дин кили Россиядивай амадагвилеин алава къуватар тлаабнава.

Залзала хъана

Афгъанистандин Пактика ва Хост вилаятра 6,1 магнитудадин залзаладикди агъа клан са агъзурдалай виниз инсанар къена, 1500-далай гзафбурал хирер хъана, хабар гузва "Новости" РИА-ди.

Къейдзавайвал, бедбахтвилеин дуьшуьш себеб яз са шумуд квал клана.

Трампа къаст

США-дин виликан президент Д.Трампа 2024-йисуз киле фидай президентдин сечкийра иштиракун келелай къетнава. Идакай ада "Newsmax" чешмедиз гайи интервьюда лагъана.

"Чна уьлкве цийи килелай зурба хъувуна кланзава. Чи уьлкве жегъеннемдиз аватнава. Вири са куьруь вахтунда члуру хъана...", - кьейдна Трампа.

Чешмедиз алава хъийизвайвал, алатай гъафтеда киле тухвай ахтармишунри къалурна хъи, гзаф америкавийар (44 %) Трампас сес гуз гъазур я. Алай вахтунда президентдин къуллугъдал алай Байденаз 42 процентди сес гуда лагъана. Идалай вилик Байденани къвед лагъай сеферда президентдин сечкийра иштиракдай ашкъи авайдакай малумарнай.

Пулеуздаказ фида

Алай йисан 22-июндилай 7 йисал къван яшара авай аялривай электриккайра аваз пулеуздаказ физ жеда. Талуьк тир къанун къуватда гъатнава. Идакай Госдумадин Председатель Вячеслав Володина вичин Telegram-каналда кхъенва.

Къейдзавайвал, федеральный къанун вири регионра кардик жеда. Гъавайда финин къезилвал къачун патал аял хайивилеин гъакъиндай шагъадатнама къалурун герек я.

Уьмуьр яргъи ийидай амал

Алимри тестикъарнавайвал, нянин береда бегъемдиз тух жедалди фу туйникай кил къакъудуни ва ишлемишзавай калорийрин къадар тимиларуни инсандин уьмуьр яргъи ийида. Идакай "Express" чешмедиз хабар гузва.

Пешекаррин фикирдалди, экуьнахъ ва нисинихъ ем булдалди туйна кланда. Гъа са вахтунда нянихъ тимил-тимил ва гъамиша вердиш хъанвай члалал са тимил фад туйн хийирлу я. Алимри тестикъарнавайвал, фу туйнин вахт дегишаруни хъсан патай таъсирун мумкин я.

Идалай вилик духтур-терапевт Т.Асанова малумарайвал, гъафтеда 75 декъикада квалачи-квалачи сейр авуни инсандин уьмуьр юкъван гъисабдалди 2 йисан яргъи ийида.

Виридалайни михъи регион

"Работа.ру" чешмедиз киле тухвай ахтармишунрал асаслу яз, 57 процент россиявийри уьлкведин мулкара виридалайни михъи регион Алтай я лагъанва.

Къуд пад михъи хъунал гъалтайла, къвед лагъай чкадал Карелия ала - республикадин твар 35 процент россиявийри къунва. Экологиядин жигъетдай хъсан гъалар авай региондик Кавказни акатзава (агъалийрин 27 процентди тестикъарна).

Михъи 10 региондик гъакни Камчатка, Сибирь, Чукотка, Крым, Сочи, Урал ва Калининград акатзава.

Чешмедиз кьейдзавайвал, хабарар къунин серенжемда иштиракдай 71 процент агъалийри кар алай месэла тебиатдин девлетлувал, гъайванринни набататрин жуьреба-жуьревал яз гъисабнава. 43 процентди гъавадин михъивилеиз, 41 процентди михъи вирериз, вацариз фикир ганва.

Чин гъазурайди - Кुरुьгли ФЕРЗАЛИЕВ

ислен, 27-июнь

РГВК	
07:00	Время новостей Дагестана. Итоги
08:00	«Королева спорта» 0+
08:10	«Годакан» 0+
08:40	Фестиваль «С песней к Победе 2022» Финал
10:35	«Мир Вашему дому»
11:05	«Служа Родине» 12+
11:20	«Человек и право»
12:30	Время новостей Дагестана
12:50	Х/ф «Тучи покидают небо» 12+
14:30	Время новостей Дагестана
14:50	Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:10	«Дагестан туристический» 0+
16:30	Время новостей Дагестана
16:55	«Зри в корень» 12+
17:35	Т/с «Гостя из будущего» 1 с. 6+
18:45	Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

05.00	«Доброе утро». (12+).
09.00	Новости.
09.20	«АнтиФейк». (16+).
10.00	«Жить здорово!» (16+).
10.45	Информационный канал. (16+).
12.00	Новости.
12.15	Информационный канал. (16+).
15.00	Новости.
15.15	Информационный канал. (16+).
18.00	Новости.
18.20	Информационный канал. (16+).
21.00	«Время».
21.45	Т/с «Миссия «Аметист»». (16+).
22.40	«Большая игра». (16+).
23.40	Информационный канал. (16+).
03.00	Новости.
03.05	Информационный канал. (16+).

РОССИЯ 1

09:00	Канал национального вещания «Даймокс» (на чеченском языке)
14:30	Местное время. Вести-Дагестан
21:05	Местное время. Вести-Дагестан
05.00	«Утро России».
09.55	«О самом главном».
11.00	«Вести».
11.30	«60 минут». (12+).
14.00	«Вести».
14.55	«Кто против?» (12+).
17.00	«Вести».
17.30	«60 минут». (12+).
20.00	«Вести».
21.20	«Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
23.55	Т/с «Анна Каренина». (12+).
00.55	Т/с «Письма на стекле». (12+).
02.45	Т/с «По горячим следам». (16+).

НТВ

04.55	Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30	«Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00	«Сегодня».
08.25	«Мои университеты». Будущее за настоящим.
09.25	Т/с «Морские дьяволы. Смерж судьбы».
10.00	«Сегодня».
10.35	Т/с «Морские дьяволы. Смерж судьбы».
13.00	«Сегодня».
13.25	«Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00	«Место встречи». (16+).
16.00	«Сегодня».
16.45	«За гранью». (16+).
17.50	«ДНК». (16+).
19.00	«Сегодня».
20.00	Т/с «Степные волки». (16+).
21.45	Т/с «Пересуд». (16+).
23.40	«Сегодня».
00.00	Т/с «Пес». (16+).
02.45	Т/с «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30	«По делам несовершеннолетних». (16+).
08.55	«Давай разведемся!» (16+).
09.55	«Тест на отцовство». (16+).
12.10	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.15	Д/ф «Порча». (16+).
13.45	Д/ф «Знахарка». (16+).
14.20	Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.55	Мелодрама «Вспомни меня». (16+).
19.00	Мелодрама «Долгая дорога к счастью». (16+).
22.35	Д/ф «Порча». (16+).
23.05	Д/ф «Знахарка». (16+).
00.15	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
01.15	Т/с «Исчезнувшая», 1 и 2 с. (16+).
02.55	«Тест на отцовство».
04.35	«Давай разведемся!».
05.25	«По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00	«Настроение». (12+).
08.25	Х/ф «Женская версия. Чисто советское убийство». (12+).
10.20	Д/ф «Актрисе судьбы. Алексей Локтев и Светлана Савелова».
10.55	«Городское собрание».
11.30	«События».
11.50	«Петровка, 38». (16+).
12.00	Х/ф «Академия». (12+).
13.45	«Мой герой». О Судзиловская. (12+).
14.30	«События».
14.50	«Город новостей».
15.10	Х/ф «Спецназ». (16+).
16.55	«Прошание». А. Краско
17.50	«События».
18.10	Т/с «Наше счастье завтра». (16+).
22.00	«События».
22.35	«Миссия выполнима».
23.05	«Знак качества». (16+).
00.00	«События».
00.30	«Петровка, 38». (16+).
00.40	«Удар властью». Муаммар Каддафи. (16+).
01.25	«Жанна Прохоренко. 30 лет одиночества».

ЗВЕЗДА

05.05	Т/с «Благословите женщину». (16+).
09.00	Новости дня. (16+).
09.35	Т/с «Семнадцать мгновений весны».
11.20	«Открытый эфир».
13.00	Новости дня. (16+).
13.25	Т/с «Морской патруль». (16+).
14.00	Военные новости. (16+).
14.05	Т/с «Морской патруль». (16+).
18.00	Новости дня. (16+).
18.15	«Специальный репортаж». (16+).
18.50	«Открытый эфир».
20.50	Новости дня. (16+).
21.50	Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». «Как передавали Крым Украине. Мифы и реальность». (12+).
22.40	Х/ф «Неслужбное зодание». (16+).
00.30	Х/ф «Действия по обстановке!» (12+).
01.35	Х/ф «Забудьте слово смерти». (12+).

саласа, 28-июнь

РГВК	
07:00	Время новостей Дагестана
07:20	Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00	«Королева спорта» 0+
08:10	Мультфильм 0+
08:30	Время новостей Дагестана
08:50	Х/ф «Белый клык» 0+
10:20	«На виду» 12+
10:45	«Зри в корень» 12+
11:15	Т/с «Гостя из будущего» 1 с. 6+
12:30	Время новостей Дагестана
12:50	«Ульяна спросит» 0+
13:45	«Подробности» 12+
14:15	«Полный газ» 0+
14:30	Время новостей Дагестана
14:50	Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30	«Угол зрения» 12+
16:05	«Удивительные горы»
16:30	Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

05.00	«Доброе утро». (12+).
09.00	Новости.
09.20	«АнтиФейк». (16+).
10.00	«Жить здорово!» (16+).
10.45	Информационный канал. (16+).
12.00	Новости.
12.15	Информационный канал. (16+).
15.00	Новости.
15.15	Информационный канал. (16+).
18.00	Новости.
18.20	Информационный канал. (16+).
21.00	«Время».
21.45	Т/с «Миссия «Аметист»». (16+).
22.45	«Большая игра». (16+).
23.45	Информационный канал. (16+).
03.00	Новости.
03.05	Информационный канал. (16+).

РОССИЯ 1

09:00	Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
14:30	Местное время. Вести-Дагестан
21:05	Местное время. Вести-Дагестан
05.00	«Утро России».
09.55	«О самом главном».
11.00	«Вести».
11.30	«60 минут». (12+).
14.00	«Вести».
14.55	«Кто против?» (12+).
17.00	«Вести».
17.30	«60 минут». (12+).
20.00	«Вести».
21.20	«Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
23.55	Т/с «Анна Каренина». (12+).
00.55	Т/с «Письма на стекле». (12+).
02.45	Т/с «По горячим следам». (16+).

НТВ

04.50	Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30	«Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00	«Сегодня».
08.25	«Мои университеты». Будущее за настоящим.
09.25	Т/с «Морские дьяволы. Смерж судьбы».
10.00	«Сегодня».
10.35	Т/с «Морские дьяволы. Смерж судьбы».
13.00	«Сегодня».
13.25	«Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00	«Место встречи». (16+).
16.00	«Сегодня».
16.45	«За гранью». (16+).
17.50	«ДНК». (16+).
19.00	«Сегодня».
20.00	Т/с «Степные волки». (16+).
21.45	Т/с «Пересуд». (16+).
23.40	«Сегодня».
00.00	Т/с «Пес». (16+).
02.40	Т/с «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30	«По делам несовершеннолетних». (16+).
09.00	«Давай разведемся!» (16+).
10.00	«Тест на отцовство».
12.10	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.15	Д/ф «Порча». (16+).
13.45	Д/ф «Знахарка». (16+).
14.20	Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.55	Мелодрама «Слепой поворот». (16+).
19.00	Мелодрама «Компания». (16+).
22.40	Д/ф «Порча». (16+).
23.10	Д/ф «Знахарка». (16+).
23.40	Д/ф «Верну любимого». (16+).
00.15	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
01.15	Т/с «Исчезнувшая», 3 и 4 с. (16+).
02.55	«Тест на отцовство».
04.35	«Давай разведемся!».
05.25	«6 кадров». (16+).
05.30	«По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00	«Настроение». (12+).
08.20	Х/ф «Женская версия. Чисто советское убийство». (12+).
10.20	Д/ф «Владимир Гуляев. Таки на Дубровку».
11.30	«События».
11.50	«Петровка, 38». (16+).
12.00	Х/ф «Академия». (12+).
13.45	«Мой герой». А. Гусев. (12+).
14.30	«События».
14.50	«Город новостей».
15.00	Х/ф «Спецназ». (16+).
16.55	«Прошание». О. Арошева. (16+).
17.50	«События».
18.10	«Петровка, 38». (16+).
18.25	Т/с «Наше счастье завтра». (16+).
22.00	«События».
22.35	«Закон и порядок».
23.05	Д/ф «Владислав Листьев. Убийственный «Взгляд»». (16+).
00.00	«События».
00.30	«Петровка, 38». (16+).
00.45	«Удар властью». Человек, похожий на.

ЗВЕЗДА

05.00	Т/с «Морской патруль». (16+).
06.55	Т/с «Морской патруль». (16+).
09.00	Новости дня. (16+).
09.20	Д/с «Освобождение».
09.45	Т/с «Семнадцать мгновений весны». (12+).
11.20	«Открытый эфир».
13.00	Новости дня. (16+).
13.25	Т/с «Морской патруль». (16+).
14.00	Военные новости. (16+).
14.05	Т/с «Морской патруль». (16+).
18.00	Новости дня. (16+).
18.15	«Специальный репортаж». (16+).
18.50	«Открытый эфир».
20.50	Новости дня. (16+).
21.50	Д/ф «Без права на славу». (16+).
22.55	Х/ф «Взрыв на рассвете». (16+).
00.35	Х/ф «Нежный возраст». (12+).
01.55	Х/ф «Розыгрыш». (12+).
03.30	Х/ф «Близнецы». (6+).

арбе, 29-июнь

РГВК	
07:00	Время новостей Дагестана
07:20, 14.50	Передача на лакском языке «Аьрчи ва агьлу»
08:00	«Королева спорта» 0+
08:10	Мультфильм 0+
08:30	Время новостей Дагестана
08:50	Х/ф «Долина синих скал» 0+
10:15	«Годакан» 0+
10:40	Д/с «Вкус путешествий» 10 с. 12+
11:15	Т/с «Гостя из будущего» 2 с. 6+
12:30	Время новостей Дагестана
12:55	Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
14:10	«Служа Родине» 12+
14:30	Время новостей Дагестана
15:30	«Колеса» 12+
16:30	Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

05.00	«Доброе утро». (12+).
09.00	Новости.
09.20	«АнтиФейк». (16+).
10.00	«Жить здорово!» (16+).
10.45	Информационный канал. (16+).
12.00	Новости.
12.15	Информационный канал. (16+).
15.00	Новости.
15.15	Информационный канал. (16+).
18.00	Новости.
18.20	Информационный канал. (16+).
21.00	«Время».
21.45	Т/с «Миссия «Аметист»». (16+).
22.45	«Большая игра». (16+).
23.45	Информационный канал. (16+).
03.00	Новости.
03.05	Информационный канал. (16+).

РОССИЯ 1

09:00	Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
14:30	Местное время. Вести-Дагестан
21:05	Местное время. Вести-Дагестан
05.00	«Утро России».
09.55	«О самом главном».
11.00	«Вести».
11.30	«60 минут». (12+).
14.00	«Вести».
14.55	«Кто против?» (12+).
17.00	«Вести».
17.30	«60 минут». (12+).
20.00	«Вести».
21.20	«Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
23.55	Т/с «Анна Каренина». (12+).
00.55	Т/с «Письма на стекле». (12+).
02.45	Т/с «По горячим следам». (12+).

НТВ

04.50	Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30	«Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00	«Сегодня».
08.25	«Мои университеты». Будущее за настоящим.
09.25	Т/с «Морские дьяволы. Смерж судьбы».
10.00	«Сегодня».
10.35	Т/с «Морские дьяволы. Смерж судьбы».
13.00	«Сегодня».

ЖУЬМЯ, 1-ИЮЛЬ	
РГВК	
07:00	Время новостей Дагестана
07:20,14.50	Передача на аварском языке 12+
08:00	«Королева спорта» 0+
08:10	Мультфильм 0+
08:30	Время новостей Дагестана
08:50	Х/ф «Евдокия» 12+
10:40	Д/с «Вкус путешествий» 12 с. 12+
11:15	Т/с «Гость из будущего» 4 с. 6+
12:30	Время новостей Дагестана
12:55	«Время спорта» 12+
13:25	«Первая студия» 12+
14:15	«Молодежный микс»
14:30	Время новостей Дагестана
15:30	«Психологическая азбука» 12+
15:55	«За скобками» 12+
16:05	Мультфильм 0+
16:30	Время новостей Дагестана
16:55	«Время говорить молодым» 12+
17:35	Д/ф «Два орла» 12+
18:25	«Арт-клуб» 0+
18:45	Передача на кумыкском языке 12+
19:30	Время новостей Дагестана
20:00	Время новостей Махачкала
20:20	«Подробности» 12+
20:50	«Мир вашему дому»
21:15	Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
22:30	Время новостей Дагестана
23:00	Время новостей Махачкала
23:20	«Глобальная сеть» 16+
00:00	Д/с «Исчезновения»
00:30	Время новостей Дагестана
01:00	Время новостей Махачкала

ПЕРВЫЙ	
05.00	«Россия от края до края». (12+).
09.00	Новости.
09.20	«АнтиФейк». (16+).
10.00	«Жить здорово!» (16+).
10.45	Информационный канал. (16+).
12.00	Новости.
12.15	Информационный канал. (16+).
15.00	Новости.
15.15	Информационный канал. (16+).
18.00	Новости.
18.40	«Человек и закон». (16+).
19.45	Телеигра «Поле чудес». (16+).
21.00	«Время».
21.45	«Две звезды». Отцы и дети. (12+).
23.25	Д/ф «The Beatles в Индии». (16+).
01.10	Информационный канал. (16+).

РОССИЯ 1	
09:00	Канал национального вещания «Даргала анкы» (на даргинском языке)
14:30	Местное время. Вести-Дагестан
21:05	Местное время. Вести-Дагестан
05.00	«Утро России»
09.55	«О самом главном». (12+).
11.00	«Вести».
11.30	«60 минут». (12+).
14.00	«Вести».
14.55	«Кто против?» (12+).
17.00	«Вести».
17.30	«60 минут». (12+).
20.00	«Вести».
21.20	Х/ф «Экипаж». (6+).
23.50	Д/ф «Немецкая Украина. От гетмана до гауляйтера». (16+).
00.50	Т/с «Белая гвардия». (16+).

НТВ	
05.00	Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30	«Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00	«Сегодня».
08.25	«Мои университеты». Будущее за настоящим. (16+).
10.00	«Сегодня».
10.35	«Мои университеты». Будущее за настоящим. (16+).
11.05	Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00	«Сегодня».
13.25	«Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00	«Место встречи». (16+).
16.00	«Сегодня».
16.45	«За гранью». (16+).
17.50	«ДНК». (16+).
19.00	«Сегодня».
20.00	«Новые русские сенсации». (16+).
21.50	Концерт памяти Михаила Крута «60». (12+).
23.50	Х/ф «Отпуск». (16+).
01.25	«Квартирный вопрос».
02.20	«Их нравы».
02.35	Т/с «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ	
06.30	«По делам несовершеннолетних». (16+).
09.15	«Давой разведемся!» (16+).
10.15	«Тест на отцовство». (16+).
12.30	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.35	Д/ф «Порча». (16+).
14.05	Д/ф «Знахарка». (16+).
14.40	Д/ф «Верну любимого». (16+).
15.15	Мелодрама «Воспитание чувств». (16+).
19.00	Мелодрама «Хрустальная мечта». (16+).
23.05	Мелодрама «Люблю отца и сына». (16+).
02.40	Д/ф «Порча». (16+).
03.05	Д/ф «Знахарка». (16+).
03.30	Д/ф «Верну любимого». (16+).
03.55	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
04.45	«6 кадров». (16+).
04.50	«По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР	
06.00	«Настроение». (12+).
08.00	Т/с «Адвокат Ардашев. Убийство на водах». (12+).
11.30	«События».
11.50	Х/ф «Академия».
13.40	«Мой герой». О. Фаттахова. (12+).
14.30	«События».
14.50	«Город новостей».
15.05	Х/ф «Спец». (16+).
16.55	Д/ф «Актёрские драмы. Роль через боль».
17.50	«События».
18.10	Х/ф «Новый сосед».
19.55	Х/ф «Золотой транзит». (16+).
22.00	«В центре событий».
23.00	«Кабаре «Черный кот». (16+).
00.30	Х/ф «Укол зонтиком». (12+).
02.00	«Петровка, 38». (16+).
02.15	Х/ф «Сумка инкассатора». (12+).
03.45	Х/ф «Золотой транзит». (16+).

ЗВЕЗДА	
05.40	Д/с «Сделано в СССР». (12+).
06.00	Д/с «Оружие Победы». (12+).
06.15	Т/с «Морской патруль». (16+).
09.00	Новости дня. (16+).
09.20	Т/с «Морской патруль». (16+).
10.20	Т/с «Семнадцать мгновений весны». (12+).
13.00	Новости дня. (16+).
13.25	Т/с «Морской патруль». (16+).
14.00	Военные новости. (16+).
14.05	Т/с «Морской патруль». (16+).
18.00	Новости дня. (16+).
18.40	«Время героев». (16+).
18.55	Т/с «Забывший». (16+).
22.55	Т/с «Узник замка Иф». (12+).
02.40	Д/с «Москва фронту».
03.00	Т/с «Морской патруль». (16+).

КИШ, 2-ИЮЛЬ	
РГВК	
07:00,08.30	Время новостей Дагестана
07:20,14.50	Передача на кумыкском языке 12+
08:00	Мультфильм 0+
08:50	Х/ф «По секрету всему свету» 0+
11:10	«Удивительные горы»
11:30	«Мой малыш» в прямом эфире
12:00	«Мир вашему дому»
12:30	Презентация книги Айшат Соидовой (на аварском языке) 0+
14:25	«Подробности» 12+
15:30	Праздник весны Новруз. Русские 0+
16:00	«Арт-клуб» 0+
16:30	Время новостей Дагестана
16:55	«Дежурная часть» 16+
17:05	Х/ф «Тайна синих гор»
18:25	Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Когда поют горы» 0+
18:45	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19:30	Время новостей Дагестана
19:55	«Точка зрения» 12+
20:10	«Дежурная часть» 16+
20:25	«Мастер спорта» 12+
20:55	«Культурный код» 0+
21:20	«Дагестан туристический» 0+
21:35	«Ульяна спросит» 0+
22:30	Время новостей Дагестана
22:55	«Точка зрения» 12+
23:10	Х/ф «Свадьба соек» 0+
00:30	Время новостей Дагестана
00:55	«Точка зрения» 12+
01:10	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:45	«Мой малыш» 12+
02:10	«Дагестан туристический» 0+
02:25	«Мастер спорта» 12+

ПЕРВЫЙ	
06.00	«Доброе утро». Суббота. (12+).
08.35	«Умницы и умники». Финал. (12+).
09.45	«Слово пастыря».
10.00	Новости.
10.15	«Жизнь с чистого листа». (12+).
11.00	«Видели видео?»
12.00	Новости.
12.15	«Видели видео?»
14.00	Х/ф «Экипаж». (12+).
15.00	Новости.
15.15	Х/ф «Экипаж». (12+).
17.10	«Украина. Когда открываются глаза». (16+).
18.00	Новости.
18.20	«На самом деле». (16+).
19.25	«Пусть говорят». (16+).
21.00	«Время».
21.35	«Сегодня вечером». (16+).
23.15	Х/ф «Стендапер по жизни». (16+).
01.00	«Наедине со всеми». (16+).
03.15	«Россия от края до края». (12+).

РОССИЯ 1	
05.00	«Утро России». Суббота.
08.00	«Вести». Местное время.
08.20	Местное время. Суббота.
08.35	«По секрету всему свету».
09.00	«Формула еды». (12+).
09.20	«Пятеро на одного».
10.10	«Сто к одному».
11.00	Новости.
11.40	«Доктор Мясников». (12+).
12.40	Т/с «Я больше не боюсь». (12+).
17.00	«Вести».
18.00	«Привет, Андрей!» (12+).
20.00	«Вести».
21.00	Х/ф «Неродная». (12+).
00.30	Т/с «Белая гвардия». (16+).
03.55	Х/ф «Пять лет и один день». (12+).

НТВ	
05.00	Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
07.25	«Простые секреты». (16+).
08.00	«Сегодня».
08.20	«Поедем, поедим!»
09.20	«Едим дома».
10.00	«Сегодня».
10.20	«Главная дорога». (16+).
11.00	«Живая еда с С. Малоземовым». (12+).
12.00	«Квартирный вопрос».
13.05	«Однажды». (16+).
14.00	«Своя игра».
15.00	«Следствие вели...» (16+).
16.00	«Сегодня».
16.20	«Следствие вели...» (16+).
19.00	«Сегодня».
19.35	Х/ф «Бизнес». (12+).
23.20	«Международная пирамида». (16+).
00.00	Х/ф «Непрощенный». (16+).
02.00	«Дачный ответ».
02.50	Т/с «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ	
06.30	Мелодрама «Чужая жизнь». (16+).
10.25	Мелодрама «Идеальный брак», 1-8 с. (16+).
19.00	Т/с «Великолепный век», 101 и 102 с. (Турция). (16+).
22.45	Мелодрама «Вспоминая тебя». (16+).
02.25	Мелодрама «Идеальный брак», 1-4 с. (16+).
05.45	Д/ф «Лаборатория любви». (16+).

ТВ-ЦЕНТР	
06.20	Х/ф «Новый сосед».
07.50	«Православная энциклопедия». (6+).
08.15	Х/ф «Соната для горничной». (12+).
10.00	«Самый вкусный день»
10.35	Д/ф «Екатерина Васильева. На что способна любовь». (12+).
11.30	«События».
11.45	Х/ф «Вниманиел! Всем постам...».
13.15	Х/ф «Исправленному верить». (12+).
14.30	«События».
14.45	Х/ф «Исправленному верить». (12+).
17.20	Х/ф «Исправленному верить. Паутина».
21.00	«Постскриптум».
22.00	«Приговор». Ю. Соколов. (16+).
22.45	«90-е». Водка. (16+).
23.25	«Удар властью». Э. Шеварднадзе. (16+).
00.05	«Хроники московского быта». Смертельная скорость. (12+).
00.50	«Миссия выполнима».

ЗВЕЗДА	
06.30	Х/ф «Соленый пес».
07.40	Х/ф «Садко». (6+).
08.00	Новости дня. (16+).
08.15	Х/ф «Садко». (6+).
09.35	«Легенды кино». Рина Зеленая. (12+).
10.15	«Главный день». Вольф Мессинг. (16+).
11.00	Д/с «Война миров». «Сталин против Гитлера». (16+).
11.45	«Не факт!» (12+).
12.15	«СССР. Знак качества». «Страна Советов - жизнь по советскому стандарту». (12+).
13.00	Новости дня. (16+).
13.15	«Легенды музыки». «Комбинация». (12+).
13.40	«Круз-Контроль».
14.15	Д/с «Оружие Победы». (12+).
14.25	Х/ф «Даурия». (12+).
18.00	Новости дня. (16+).
18.25	Х/ф «Высота 89». (16+).
20.20	Х/ф «Часовщик». (16+).
22.00	Х/ф «Мафия бессмертна». (16+).
23.35	Т/с «Вход в лабиринт».

ГЯД, 3-ИЮЛЬ	
РГВК	
07:00,08.30,19.30	Время новостей Дагестана
07:20	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08:00	«Мой малыш» 12+
08:50	Х/ф «Свадьба соек»
10:15	«Психологическая азбука» 12+
10:40	«Полный газ» 0+
10:50	«Культурный код» 0+
11:15	«Молодежный микс»
11:30	«Удивительные горы»
11:50	Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
13:05	«Арт-клуб» 0+
13:30	«Городская среда»
14:00	«Мир Вашему дому»
14:30	«Сделано в Дагестане»
14:45	Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
15:25	«Ульяна спросит» 0+
17:30	«Человек и право»
18:45,01.30	Передача на рутулском языке 12+
20:30	«Служа Родине» 12+
20:50	Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
22:10	Обзор газеты «Дагестанская правда» 0+
22:20	Республиканский мультимедийный телевизионный эстрадный конкурс-фестиваль «Юность. Полет. Мечта».
00:10	«Дагестан туристический» 0+
00:30	Время новостей Дагестана. Итоги
02:05	Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+

ПЕРВЫЙ	
05.15,06.10	Т/с «Тот, кто читает мысли. Менталист».
06.00,10.00,12.00	Новости
07.05	«Играй, гармонь любимая!» (12+).
07.45	«Часовой». (12+).
08.15	«Здоровье». (16+).
09.15	«Непутевые заметки».
10.15	«Голос из прошлого. Холодная война Никиты Хрущева». (16+).
11.20	«Видели видео?»
13.20	Т/с «Воскресенский».
15.00	Новости.
15.15	Т/с «Воскресенский».
18.00	Новости.
18.25	«Джентльмены удачи. Все оттенки Серого».
19.20	Х/ф «Джентльмены удачи». (12+).
21.00	«Время».
22.35	Х/ф «Бегство мистера Мак-Кинли». (12+).
01.25	«Наедине со всеми».
02.55	«Россия от края до края».

РОССИЯ 1	
05.35	Х/ф «Букет». (12+).
07.15	«Устами младенца».
08.00	Местное время. Воскресенье.
08.35	«Когда все дома с Тимуром Кизяковым».
09.25	«Утренняя почта с Николаем Басковым».
10.10	«Сто к одному».
11.00	«Вести».
11.40	«Доктор Мясников». (12+).
12.40	Т/с «Я больше не боюсь». (12+).
17.00	«Вести».
18.00	«Песни от всей души». (12+).
20.00	«Вести недели».
22.00	«Москва. Кремль. Путин».
22.40	«Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
01.30	«Кресты». (12+).
03.10	Х/ф «Букет». (12+).

НТВ	
05.10	Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
07.25	«Простые секреты». (16+).
08.00	«Сегодня».
08.20	«У нас выигрывают!»
10.00	«Сегодня».
10.20	«Первая передача». (16+).
11.00	«Чудо техники». (12+).
12.00	«Дачный ответ».
13.00	«Наш ПотребНадзор». (16+).
14.00	«Своя игра».
15.00	«Следствие вели...» (16+).
16.00	«Сегодня».
16.20	«Следствие вели...» (16+).
19.00	«Сегодня».
19.40	«Основано на реальных событиях». (16+).
22.30	«Маска». (12+).
01.50	«Таинственная Россия». (16+).
02.30	Т/с «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ	
06.30	«6 кадров». (16+).
07.00	Мелодрама «Люблю отца и сына». (16+).
10.55	Мелодрама «Тень прошлого». (16+).
14.45	Мелодрама «Хрустальная мечта». (16+).
19.00	Т/с «Великолепный век», 103 и 104 с. (16+).
22.45	Мелодрама «Слепой поворот». (16+).
02.20	Мелодрама «Идеальный брак», 5-8 с. (16+).
05.45	Д/ф «Лаборатория любви». (16+).

ТВ-ЦЕНТР	
06.40	«10 самых...» Расстались не красиво. (16+).
07.10	Х/ф «Вниманиел! Всем постам...».
08.30	Х/ф «Укол зонтиком».
10.05	«Знак качества». (16+).
10.55	«Страна чудес». (6+).
11.30	«События».
11.45	Х/ф «Сумка инкассатора». (12+).
13.30	«Москва резинаво». (16+).
14.30	

Дин

Вучиз гъаж авун важиблу я?

Ямин МЕГЪАМЕДОВ, диндин алим

Гъурметлу стхярни вахар! Къведай хемис юкьуз, 30-июндиз, (тахминан) зультъ-гъижжа варз (гъижрадин 12-варз) алуьк-зава. Арафадин югь 8-июлдал ацалтзава ва Къурбанд сувар 9-июлдиз къейддавал я. И варз "къадагъа алай" (ражаб, зультъ-къаъда, зультъ-гъижжа, мугъаррам) варцарикай сад я ва адахъ чехи метлеб ава. Чакай гъар сад и дуньядани, Эхиратдани хийир хъун патал иллаки и вацра менфят авай диндар крар гзаф ийиз алахъна кданда.

Ибн Аббас асгъабдила (Аллагъ рази хъурай къведалайни) атанвай гъадисда лагъанва: Пайгъамбарди (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) лагъана (мана): "Авач (йисан) ийкъара ийизвай са диндар амални и ийкъара (зультъ-гъижжадин сифте 10 юкьуз) ийизвай (диндар) амалрилай (сувабдиз) артух. Абуру лагъана: "Жигъадни артух тушни?" Ада лагъана: "Жигъадни (сувабдиз) артух туш, анжах а кас квачиз, вич (Аллагъдин рекъе) хсуси чан ва мал-девет эцигна экъчлай ва (анай) хтун тавур" (Бухарий).

Маса гъадисда лагъанва (мана): "Вири ийкъарикай гъа и цуд ийкъа авур диндар амал Аллагъдиз виридалайни кдан я..." (Турмизий).

Гъавилля шариятдин алимри, йисан вири йиферикай виридалайни лайхллубур, суваб пара авайбур рамазандин вацран эхиримжи цуд йиф (абур Лайлатуь-Къадр авайвилай) ва йисан вири ийкъарикай виридалайни лайхллубур, суваб пара авайбур Зультъ-гъижжадин сифте цуд югь яз гъисабзава! Гъар са мусурман кас и йикъара къетендиз, жезмай къван гзаф хъсан крар, диндар амалар ийиз алахъна кданда!

Гъаждиз фейибур и цуд юкьуз Меккада жеда... Гъаждиз тефенвайбур, гъар сад вич авай чкада хъсан крар ийиз алахъунихъ еке метлеб ава: сунна сивер хуьз, садакъаяр гуз, Къуръан келлиз, Арафадин юкьуз сив хуьз... Гъадисда лагъанва: "Арафадин ийкъан сив хуьни къве йисан - алаттай ва къведай йисарин - гунагъар багъишламишда ва ашуръ-ийкъан сив хуьни (мугъаррам вацран 10-югъ) - алаттай йисан гунагъар багъишламишда" (Муслим).

Гъа икI, Аллагъ-Таалади шариятда тайинарнавай гъар са ибадатдикай инсандиз хийир гудай, ам паталди четинвилер регъятардай менфят ава. Абурукай (менфятрикай) бязибур - и дуньяда, бязибур-Эхиратда, бязибур лагъайтIа, къве чкадани жеда.

Ахътин ибадатрикай сад ферз гъаж ада авун я. Къейд ийин хъи, Аллагъ-Таалади гъаж себеб яз инсандиз гзаф къадар хийирар, менфятар, сувабар гузва ва адакай Реббиди вичин пак Ктабда ачухдиз лагъанва. Инсанри и кардиз дикъет ва фикир гун ва а менфятар къазанмишун патал. Аллагъ-Таалади Къуръанда лагъанва (22-сура, 27,28-аятар, мана): "Азан це (вуна эй, Ибрагъим - ван алаз эверна, хабар це) инсанриз гъаждин гъакъиндай: абур ви патав яхдиз (квачи - квачи) ва къелечI якун гъайванрал (гзаф девейрал, балкандрал...) алаз яргъал тир рекъерай (дерин дерейрай) къведа".

"Абуру чпиз менфятар къазанмишун (гунагърилай гъил къачун, гъаждин суваб къазанмишун, алишвериш авуна, къазанжияр къачун ва маса хийирар), Ада чпиз пай яз ганвай маларал-гъайванрал Аллагъдин тIвар къун (рикел ва мецел гъун) патал малум тир йикъара (къурбанддиз туквадайла) атана: неъ (куьне) абурукай ва дарвиле авай кесибдизни тIуьн це!"

Аллагъ-Таалади Ибрагъим пайгъамбардиз (алеийги ссалам) инсанриз гъаждиз эверунин азан гун эмир авурла, Реббиди

(пак я Ам) адаз, дугъриданни, а берекатлу эверуниз (азандиз) ни жаваб гайитIа, абуроз гзаф менфятар жедайдакай хабар гана.

Гъаждин менфятар

Аллагъ-Таалади Къуръанда лагъанва (22-сура, 27,28-аятар, мана): "(Абуру атана) чпиз менфятар къазанмишун (гунагърилай гъил къачун, гъаждин суваб къазанмишун, алишвериш авуна, къазанжияр къачун ва маса хийирар) патал..."

Дугъриданни, чна гъаждин крарикай (ибадатрикай) - "игърамдила" (гъаждал феий инсанди алуькзавай лацу кекер) гатунна, та гъаждин вири крарикай азад хъунал хкатдалди - чаз и ферз вири инсанар патал амалдин тербия тирди аквазва. Мисал яз, гъажзавай касди "игърам" алуьклайла, ада "игърамдин" гъакъиндай авай вири къадагъайрал амалзава. И кар себеб яз, мусурманди вич гъажда авачир вахтунда ийиз вердиш хъанвай ихтиярар авай гзаф крар тазва. Идалайни гъейри, ада гъакъни вири гунагъар, асивилер, чIуру крар - тапарар, гъибетар, хъилер, пехилвилер, гъуьжетар ва масабур яргъаззава. Ихътин шартIара гъажзавай касдин руьгь михъи ва хъсан жезва. Гъавилля гъажди инсандин рикел Аллагъдихъай кичIевал деринарзава ва ам артухарзава.

Аллагъ-Таалади лугъузва (22-сура, 32-аят, мана): "Гъа кар! Ва ни Аллагъдин "диндин лишанар" (къайдаяр) гъайбатлу яз къазватIа (абур гъурметлудаказ къилиз акъудзаватIа), гъакъикъатда, а кар-рикерин кичIевилликай я (Аллагъдихъай) (яни, ам Аллагъдихъай кичIе тир риклер авай ксарин гъаларикай я)".

Гила чун гъаждин лайихлувилерикайни сувабрикай рахада.

1. Чехи табиинрикай тир Мужагъид алимди лугъузвайвал, "и дуньяда - алишвериш, Эхиратда сувабар гъаждин менфятрикай я".

2. Гъакъни гъажда гунагърилай гъил къачун ава. Анай инсан гунагърикайни асивилерикай азад яз ва михъи яз хкезва - дидеди хайи юкьуз михъи тирвал. И кар гъадисда къалурнава ва эцигнава а кардиз шартIар: "Ни гъаж авуртIа, вичи гъашервал ва асивал тавуна, ам вичин дидеди хайи юкьуз хъиз михъидиз (гъаждай) хкезда" (Бухарий, Муслим).

3. Гъаж Женнетдиз финин себеб я. Гъадисда лагъанва (мана): "Керчек гъаждин эвез анжах Женнет я". Маса гъадисда къейднава (мана): "Арафадин ийкъалай гъейри Аллагъди бендеяр Цлукай лап гзаф къадар азад ийидай са югъни авач ва, дугъриданни, Ам мукъвал жезва, ахпа абуралди малаикри дамахзава ва лугъузва: "Вуч кданзава абуроз?"

Ина ихътин делил ава: ни а краа иштирак (шагъидвал) авуртIа ва керчек гъаж къилиз акъудайтIа, адаз Аллагъ-Тааладин патай багъишламишун ва разивал жеда. Идалай зурба менфят гъаждикай мад авач!

4. Инсандиз сабурувал авун чирун ва Аллагъдин сувабдик умуд кутун гъаждин менфятрикай я.

5. Инсан гунагърикай ва кесибвилликай михъунни гъаждин менфятрикай я. Ибн Масъуд асгъабдила (Аллагъ рази хъуй вичелай) атанвай Пайгъамбардин (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) гъадисда лагъанва (мана): "Куьне сад-сдан гуьгъуьнаваз гъажар ва умраяр ая, дугъриданни, абуркуьведани (инсандикай) кесибвални гунагъар (ам абурукай михъи ийизва) къакъудзава - "чатухъандин целчин цIу" (цIурурнавай) ракъ, къизил, гиммиш рукварикай михъи ийизвайвал. Керчек гъаждин суваб - анжах Женнет я!" (Насий, Турмизий).

(КъатIа ама)

Диндин месэлайриз талуьк суалар пайда хъайитIа, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Спорт

"Леки" - "Хасавюрт" - 3:1

ФУТБОЛ

И йикъара футболдай Дагъустандин чемпионатдин 5-турда "Леки" ва "Хасавюрт" командайрин арада къиле феий къугъун 3:1 гъисабдалди акъалтIна. 4-турдин къугъунани "Леки" командай инанмишвилелди гъалибвал къазанмишна, "Даймохк" команда адаз 3:0 гъисабдалди кумукъна. Чемпионат башламишайдалай къулухъ къиле тухванвай къугъунрин нетижайриз килигна, "Леки" турнирдин таблицайда 1-чкадал ала. Цинин чемпионатда вири санлай 12 командай иштиракзава.

Рикел хкин: "Леки" команддин учредитель, Мегъарамдхуьруьн райондин къил Фарид Агъмедован инициатива яз, райондин администра-

ция я. Вилик йисара командай Дагъустандин чемпионвилин тIвар 6 сеферда, Россиядин Кубокдин Къиблепатан паона гъалибвал къазанмишна. Ам Дагъустандин Кубокдин сагъиб, Россиядин чемпионатдин 3-дивизиондин гиммишдин призёр я.

Аргентинадай - СтIал Сулейманан райондиз

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

СтIал Сулейманан райондин пресс-къулугъди хабар гузвайвал, райондиз Аргентинадай тир тежрибалу пешекар-тренер Хуан-Альберто Вильянуэва-Пласенсиядиз эвер ганва. ИкI, бажарагълу тренерди жаван футболистрихъ галаз къве гъафтеда мергъяматлувилин сбор - тренировкаяр къиле тухудайвал я...

Тахминан са цIуд йис идалай вилик Махачкъаладин "Анжидикай" вири дуньядиз хабар хъанай - 2011-йисан январдиз машгъур меценат Сулейман Керимова команда маса къачунай. Ахпа "Анжиди" нурлу йикъар кечирмишна. Командадиз футболдин халис гъетер - Роберто Карлос, Самуэль Это О. Жусулей, Лассана Диарра, Ласина Траоре ва масабур желбнай. Са йисалай командадиз дуньяда еке машгъурвал авай тренеррикай тир Гус Хиддинка

регъбервал ганай. Тарихдин чинриз вил вегъинихъ "седеб" авачиз туш: а чIавуз Дагъларин уьлкведин гзаф жаванрин риклера футболистар хъунин экуь къаст-ният гъатнай. Къенин юкьузни ам зайиф хъанвач...

Винидихъ тIвар къунвай чешмедин мадни хабар гайивал, СтIал Сулейманан райондин меценатри теклифнавай Хуан-Альберто Вильянуэва-Пласенсияди, футбол машгъурунихъ ва спортдин и жуьре вилик тухунихъ галаз сад хъиз, жаван футболистрин тежриба хкажиз, къугъуна агалкъунар къазанмишиз куьмекай теориядин чирвилерни гузва. ИкI, 16-июндиз бажарагълу тренер Алидхуьруьн юкьван школадиз мугъман хъана. Райондин спортдин, туризмдин ва жегилрин крарин рекъяй комитетди (директордин везифаяр тамамарзавайди - Чингиз Абдулмежидов) футболдай 1-нумрадин ДЮСШ-дин тренер Агъмедагъа Саидагъмедован иштираквални аваз тешкилнавай и серенжемда футболдай рикI алай са десте аялри футбол къугъунин, спортдин и жуьреда агалкъунар къазанмишиз куьмекай "сирерихъ" еке ашкъи-гъевесдивди яб акална. Къилди къачуртIа, абур тупунихъ - къугъунин къилин "алатдихъ" галаз рафтIарвал авунин ва футболист яз инсан вилик финин къилин концепциядин гъавурда туна.

Футболдай тренировкаяр Агъа СтIалрин мини-футболдин майдандал гъар юкьуз къве сеферда къиле тухвана.

Велибег Ягъибегован турнир

ВОЛЕЙБОЛ

Хазран КЪАСУМОВ

Къасумхуьрел райондин 1-нумрадин ДЮСШ-дин спортдин залда, Велибег Ягъибегов риклера хуьнин лишан яз, волейболдай районрин урта XV турнир къиле фена.

Ягъибеговрин хизандин куьмек галаз райондин спортдин, туризмдин ва жегилрин крарин рекъяй комитетди тешкилнавай и турнир ачухунин мярекатдал рахай райондин къил Саид Темирханова, Ягъибеговрин хизандин, спорткомитетдин ва образованидин управленидин векилри Велибег Ягъибеговичан экуь къамат рикел хкана, турнирдин

